

LLUC

GENER 1970

Bartomeu Rosselló-Pòrcel

INFORMACIÓ ALS NOSTRES LECTORS

D'acord amb el que disposa l'article 24 de l'actual Llei de Premsa i d'Impremta, posam en coneixement dels nostres subscriptors, que la Revista LLUC és editada per la Congregació de Missioners dels Sagrats Cors, des de la seva Residència del carrer de la Pau, núm. 3, PALMA DE MALLORCA.

Formen el seu Consell Directiu:

Don Gabriel Fuster Mayans, Director Periodista.

P. Cristòfor Veny Melià, M. SS. CC., Director religiós.

Don Miquel Gayà i Sitjar, Secretari de Redacció.

En relació a la situació econòmica de la Revista, feim constar que el nombre de subscripcions s'ha mantingut al mateix nivell de l'any anterior 1968, i que els ingressos de publicitat han sofert una minva de 16.130 pessetes.

Perles de Manacor, S.A.

ALTA FANTASIA - PERLES - JOIERIA

Pl. Pius XII, 9 - Tel. 216548
PALMA DE MALLORCA

Telegrams: PERMASA

Casa Central: Pl. Rector Rubí, 8
Tel. 143 (3 línies)
MANACOR (Mallorca)

FILLA DE SEBASTIA FALCONER

MAGATZEM DE CORDERIA
ESPADENYERIA

Sindicat, 66 - Tel. 222067 - Palma

BANCA MARCH

Capital desembossat	Ptes. 400.000.000' -
Reserves	» 899.168.590'79
Saldo Regularització	» 410.638.928' -

Domicili social:

PALMA DE MALLORCA

Sant Miquel, 17 - Telèfon 224805 (5 línies)
Apartat de Correus núm. 672

Agències Urbanes:

Porta de Sant Antoni; Plaça Pius XII; 31 Desembre, 52; Calvo Sotelo, 202 (El Terreno);
Avda. Bartomeu Riutort, 33 (Ca'n Pastilla);
i c/. Neira, 37 (Sant Jordi)

Sucursals:

BARCELONA, c/. Caspe, 17

Agència Urbana: c/. Balmes, 195

» » c/. València, 104

» » c/. València, 327

» » Avda. de Madrid, 188

BINISALEM, CAPDEPERA, FELANITX,
EIVISSA, INCA, SA POBLA, LLUCMAJOR,
MANACOR, MONTUIRI, MURO, PETRA,
PORRERES, SANT JOAN I SANT LLORENÇ

Realitza tota classe d'operacions de

BANCA BORSA CANVI

Cambra cuirassada amb compartiments de
lloguer

Aprovat pel Banc d'Espanya amb el número 5.042

Correu dels amics

DON MIQUEL FORTEZA

Sr. Director de la revista LLUC.

No estic gens content de que amb motiu de la mort d'un il·lustre home públic i intel·lectual de tant de relleu com va ser don Miquel Forteza, la nostra revista LLUC (que posa l'atenció en tantes coses i tants de fets mallorquins), se n'hagi passat amb una nota necrològica tan senzilla com la que heu publicat en el passat mes de desembre. Jo creia que el poeta Forteza mereixia una major dimensió en una revista tan nostra.

L'Estudi General Lul·lià va celebrar a l'Aula Magna una sessió necrològica que donà altura a aquest nostre centre cultural. S'hi llegiren treballs de la senyoreta Bàrbara Florit, i dels senyors Moll, Llupart i Llauger, molt dignes i remarcables. Som molts els qui voldríem veure impresos, i posseir-los, i llegir-los detingudament aquells treballs que ens deixaren un tan bon regust. ¿No seria possible que la revista LLUC pogués publicar aquests treballs?

GIL GORNÉS

* * *

La revista LLUC comunica al nostre amic Gil Gornés, per a satisfacció seva i de tots aquells a qui es refereix, que tots aquests treballs seran publicats —si

Déu vol— en el vinent número. També pensam il·lustrar-lo amb una ben remarcable fotografia del nostre admirat Jeroni Juan Tous. Només cal que Gil Gornés i els seus tinguin una mica de paciència i aviat hi serem. Creim que amb aquesta contribució pagarem un deute a l'alta personalitat de Miquel Forteza.

**EL PARE ANTONI
MARTORELL**

Sr. Director de la revista LLUC.

M'adheresc amb entusiasme a la ressenya que LLUC ha donat sobre l'estrena de la Missa «Fraternitat i Joia» del P. Martorell, il·lustrant-la amb bellíssimes fotografies, amb la lletra d'algunes parts variables, i amb l'homilia de l'Arxiprest de Felanitx Mn. Gabriel Rebassa, que tan dignament treballa perquè la nostra Llengua ocupi el lloc que li correspon a la nostra Litúrgia.

I aplaudesc encara més el gest de que una revista dels Pares Missioners dels Sagrats Cors s'ocupi extensament i faci la propaganda d'un artista d'una altre Institut religiós com és el del Venerable Tercer Orde Franciscà. Això se diu superar horitzons, i, dins la nostra modesta escala mallorquina, començar a tenir esperit ecumènic.

DOLORS ALVAREZ I ROIG

Sumari

Correu dels amics	1
La poesia de Guillem Colom, per Miquel Gayà	3
La gran església o Sant Bavo, per Josep M. Palau i Camps	5
Raoul Follereau i la lluita contra la lepra, per Josep Massot i Muntaner	9
Notícia de tres poemes, per Antoni-Lluc Ferrer	12
Tres poemes, per Bartomeu Rosselló-Pòrcel	15
El poble, un petit món oblidat, per Gabriel Janer i Manila	16
Ja no serà un poble. Il·lustració lírica, per Francesca Ensenyat	17
La població de Montuïri durant el Regnat de Sanç I, per Joan Miralles i Montserrat	18
Les carreteres estatals d'Eivissa, per M. Villangómez Llobet	21
Rosa dels vents (Cròniques d'Eivissa, Mallorca, València i Barcelona)	21
Món del Disc. La Cançó.	26
A la ciutat dels llibres	27
Cròniques del temps que passa	28

PORTADA:

Homenatge a Bartomeu Rosselló-Pòrcel. Foto pertanyent a l'arxiu particular del nostre Director Gabriel Fuster i Mayans, amic íntim que fou del gran poeta mallorquí. Vegeu, a propòsit, en aquest número, l'article d'Antoni-Lluc Ferrer i els Tres Poemes que no foren recollits a la seva Obra poètica.

LLUC

Revista mensual

Any L - Núm. 586 - Gener 1970

Direcció i Administració: PP, Missioners dels SS. Cors

C/. de la Pau, 3 - Palma de Mallorca

Telèf. 21 23 56

Director Periodista: GABRIEL FUSTER MAYANS

Director religiós i Administrador: CRISTÒFOR VENY, M. SS. CC.

Subdirector religiós: GUILLEM CELIÀ, M. SS. CC.

Secretari: MIQUEL GAYÀ

Subscripció: 150 ptes. anuals

Estranger: 200 ptes. anuals

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Imp. SS. Cors - Balmes, 89

Depòsit legal: P. M. 276-1958

Bar restaurant de Lluc i Hostal de la Font Coberta

Dos llocs pulcres i econòmics al servei dels pelegrins.

Cuina especial espanyola i francesa.

Salons esplèndids on hi són servits amb

PULCRITUD I ECONOMIA TOTA CLASSE DE DINARS, BERENARS, REFRESCS, etc.

També s'hi preparen, si ho demanen, dinars per a EXCURSIONS, berenades, etc.

En un i altre lloc, servei de BAR - Serveis especials per a Noces i Comunions.

NOTA.-Per a grans banquets de noces, comunions, reunions, etc., convé avisar amb 48 hores d'anticipació.

RESTAURANT DE LLUC - Tel. 9

Banderins

SALMA

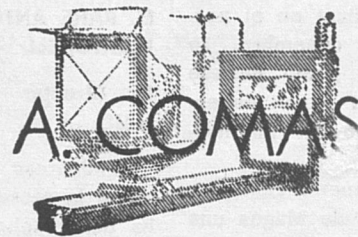
Escuts, insígnies i calcomanies

Eusebi Estada, 150 - 2.^{on} - 1.^a

Telèf. 252633

PALMA DE MALLORCA

Fotogravats

Reproducció de transparències en color
Missió, 61 interior - Tel. 213952 - Palma

Servei de comunicació amb el Santuari de Lluc

PALMA - LLUC
(Autocar directe)

Sortida a les 17; arribada a les 18'45 (dies feners)
Sortida a les 15; arribada a les 16'45 (dies festius)

LLUC - PALMA
(Autocar directe)

Sortida a les 8'20; arribada a les 10 (dies feners)
Sortida a les 13; arribada a les 14'30 (dies festius)

PALMA - LLUC
(Tren i autocar)

Els trens de Palma-Inca de les 9 i de les 15, enllacen amb els autocars d'Inca-Lluc.

LLUC - INCA

Sortida a les 8'20; arribada a les 9'10
Sortida a les 17; arribada a les 17'50

INCA' - LLUC

Sortida a les 10; arribada a les 10'50
Sortida a les 17; arribada a les 18'50

La poesia de Guillem Colom

Jo tenia devuit anys —els anys de la més amanyagant il·lusió— quan vaig conèixer literàriament Guillem Colom. Ja em sonaven, i fins ja coneixia, d'abans, altres noms tan plens de prestigi com els de Llorenç Ribera, Miquel Ferrà i Maria Antònia Salvà, que formaven en el Jurat qualificador d'uns Jocs Florals tan esplendorosament celebrats a Mallorca per la tardor del 1935. Però Guillem Colom, cal que ho remarqui, el vaig conèixer en aquella ocasió, amb motiu d'haver-hi guanyat la Flor Natural, quan els diaris que m'arribaven al vilatge nadiu venien plens amb la ressenya de la festa, i duien en lletra de motllo les composicions premiades. I també fou aleshores que hi coneixia Miquel Forteza —qui poc després publicava L'íntim recer— i el P. Rafael Ginard, guanyadors de l'Englantina i la Viola respectivament, i Miquel Dolç que hi obtingué un premi extraordinari.

L'entusiasme literari i l'amor a la meua llengua certament em venien de més lluny, fins del subconscient de la meua infantesa. És més, jo mateix vaig concórrer a aquells Jocs Florals dels meus devuit anys, i potser la meua primera decepció va ser no veure-m'hi premiat. Me'n compensà la sorpresa de comprovar que allò que constituïa el meu ideal tenia tants d'adeptes per mi inconeguts, i l'assaborir uns tan bells versos —no mancà qui m'ajudàs a comprendre que realment eren bells!— con aquells de la Cançó de l'amor perdut i de la Cançó dels dies de festa.

No massa després aquells devuit anys meus tan plens d'il·lusió, sofriren el primer cop de vent en incorporar-me al servei militar, i en esclatar, mig any més endavant, una guerra que només seria el preludi d'una altra més llarga embolcallant-hi tot el món.

Tot i aquesta guerra, en 1937 coneixia personalment a Sóller el poeta que vaig aprendre d'admirar en ser jo desbancat de la primera il·lusió, i amb ell vaig començar una amistat que duraria al llarg de la meua vida. Des d'aleshores Guillem Colom, i després i més intensament Miquel Ferrà, i la mateixa Maria Antònia Salvà, serien els meus mestres directes en la Poesia. Companys que m'avançaven d'uns anys, Miquel Dolç i Marià Vil·lalongómez. Llorenç Moyà s'hi incorporaria més tard.

A Sóller, en un casal gran i espaiós, amb el Torrent a la vora i les muntanyes altes que par que les poguéssim abastar amb la mà, aquell 1937

Guillem Colom pel temps que jo el vaig conèixer

parlàvem assíduament, Guillem Colom i jo, de poesia, de cànons estètics, de la llengua. També parlàvem de la guerra. El temps se tornava rúfol i el cel cada dia més lleig. El clima se feia com a de plom, espessint-se més. No hi havia gaire finestres a l'horitzó. Ni cap revista. Ni cap diari que no parlàs sinó dels fets bèl·lics. Les comunicacions amb Catalunya eren totalment interceptades. I a més, conceptes com catalanisme, llengua i poesia, en aquells anys d'acció i d'urgència, eren coses realment suspectes, objecte de malentesos polítics i de disgust. Va ser dins aquest cercle estret i punxagut que la meua vocació literària prenia forma i relleu, més aviat com una vocació d'heroisme i de martiri. L'èxit, la glòria, l'anomenada, els premis literaris, fins la més remota esperança d'una edició, eren idees i mots que no existien en el diccionari d'aquella circumstància.

Al món, la maror seguia a la maror; als camps d'extermini, l'horror d'Hiroshima i Na-

gasaki. La gran guerra allargava ses ombres en el nostre país flagel·lat i adolorit. Fins al 1945 no emmudí la tronada dels canons. Però ja en 1943 Miquel Dolç publicava *El somni encetat*, i l'any següent jo treia *L'atzur il·luminat* i poc després el *Breviari d'amor*. En 1947 moria Miquel Ferrà, el mestre capdavanter, i el mateix any Guillem Colom reprenia la publicació d'una tongada d'obres: *Cançons de la terra*, *Ofrena mística*, *Terra endins*, *El Comte Mal...*

Tot plegat, avui m'apar com una liquidació d'un món de somni i de sossec tràgicament trencat pels vents d'apocalipsi d'aquella guerra. D'entre les ruïnes sorgiria una nova generació. La generació del trasbals i la urgència, per la qual els formalismes, la bellesa, el somni, l'ideal serien coses de segon terme. Cal que no ens n'esferèguem d'aquests vents de maledicció, ni de la corsecada que ens dugué. Responien a una realitat novíssima. Blai Bonet, Jaume Vidal Alcover, tot un seguici, responien a una veu que s'havia anticipat i es sumí en les tenebres, la profètica veu de Rosselló-Pòrcel. Bernat Vidal i Tomàs i Josep Maria Llompart, teoritzadors i poetes, subratllaven amb més serenitat aquest nou moviment. Els poetes mallorquins que jo vaig aprendre d'admirar i d'estimar, en l'avantguerra i en la guerra, entraven en un procés de purificació... Per a ells han vingut pretericions i silencis, oblitats en antologies —les antologies mostren, però no demostren!—, la contestació i les valoracions de summa exigència.

Posat en el pont des d'on el meu esperit pot exercir una vigilància dels fets, jo no m'atreveria, honestament, a acusar ni maleir ningú. Les coses han estat com han estat, i calia que així fos. Altrament jo tinc una gran fe en aquests purgatoris de l'esperit, que afecten els moviments de la cultura i de l'art. I és dins aquest purgatori —anava a dir immens, però no cal fer escarafalls—, que em cal avui evocar i saludar aquells temps de la meua incipient vocació a l'heroisme, amb un nom i una figura que la va centrar tota: Guillem Colom, de qui celebrarem enguany els seus vuitanta anys, i de qui commemoram també les seves noces d'or amb la Poesia.

Amics i admiradors no li han faltat —val a dir-ho!— a Guillem Colom, ni a Mallorca ni al Principat, ni arreu del món, per dedicar-li una magnífica edició d'homenatge que sota els auspicis d'«Els Llibres d'Or» dirigits per Josep Miracle, acaba de ser publicada a Barcelona. La precedeix un extens estudi d'Octavi Saltor, i el fet d'aquest estudi és el que m'ha eximit d'incidir jo també en un altre estudi, i hagi preferit teixir aquests mots autobiogràfics que potser puguin explicar qualque cosa als lector novells.

Aquest llibre d'homenatge du per títol *Primavera d'hivern*, i aplega mostres diverses de la poesia de Guillem Colom, escollides d'entre més d'una dotzena de publicacions seves, ultra diversos poemes inèdits que li donen caire i fesomia particulars. És com si en el llindar d'aquest seu 80è aniversari, i amanyagat per l'or d'aquesta primavera d'hivern en el cinquantenari del seu conubi amb la Poesia, el poeta hagi triat les més vives i oloroses flors de la seva creació lírica i agençant-les en ramell, les ofreni avui a l'amada.

Em semblaria impertinent, —ineficaç, si més no!— deturar-me fent apologies, i provant de demostrar l'alta qualitat literària d'aquesta obra de Guillem Colom. Els processos purificadors a què he al·ludit, cal que siguin passats amb elegància, o amb estoicisme si voleu. Jo només em permet de reiterar aquella meua admiració inicial vers el poeta que vaig conèixer als meus devuit anys; vers aquella seva poesia fresca i dringant que desbancà —en bona hora vull dir-ho!— les meves temptatives d'adolescent; vers tot allò que feia el meu somni en els dies rúfols de la guerra, amb tots els horitzons tancats. Avui aquella poesia dringant i festívola la torn llegir i la descobresc endolcida «d'un so aflautat», plena de «pensaments meditatis». El poeta, certament, ha estès brots d'espígol pel seu jaç perquè, diu,

pugui encara trobar en l'eterna nit
l'eco de les cançons per què he delit
amanyagant el somni de la fossa!

Altres vegades com en els poemes d'*Exode i Mar enllà* hi descobrim l'amargor del seu plany sobre coses i fets que van sofrint un procés irreversible, com són ara l'exode del camp i el pas de la història. Tot plegat no semblen sinó filtracions exteriors d'una mateixa filtració interior —els «anys i panys»— que han rosegat i consumit el cor de l'home i del poeta. Poemes com «*Lacrimae rerum*» —a més de Pòrtic i «*Hoc erat in votis*»—, *Mai no sabrà la juvenesa*, *Tardor*, *Hivern*, *Primavera*, etc. són petites obres mestres que tot i reflectir serenors o tristeses universals, passades pel sedàs personalíssim de l'autor, adquireixen la consistència de les obres perennes. Que al poeta li sigui reconegut o no, tot això és qüestió de temps i circumstàncies, i coses que no deuriem preocupar-lo gaire. Ell haurà passat per la vida proclamant el seu testimoni espiritual, amb l'eco de la seva cançó que es projecta en el futur, i això és el que cal. Sempre estarem al seu volt una munió d'amics admirant la seva obra, llegint i rellegint el millor de la seva poesia, o fins i tot discutint i criticant allò que ha semblat d'inquietuds els seus dies i els seus anys.

Miquel GAYA

La gran església o Sant Bavo

per Josep M. PALAU I CAMPS

L'any 1328 un grandiósi incendi, provocat no se sap com, va destruir, en gran part, la ciutat de Haarlem. Entre els edificis incendiats sembla que hi havia la major part de les esglésies de la ciutat i, entre elles, Sant Bavo. Hom va determinar, car naturalment no es podia passar sense església, d'edificar de bell nou l'església de Sant Bavo i fer-la més gran i més bella que l'edifici que el foc havia devorat. Els treballs de reedificació, que començaren quasi desseguida que l'incendi va haver passat, duraren molt de temps, fins al 1520, quasi dos segles. Sembla que els diners no abundaven i la gent no volia, o potser no podia, treballar «gratis et amore». L'any 1502, l'arquitecte Mestre Anthonys acabava l'alta torre del nou Sant Bavo, però l'home no devia haver fet bé els seus càlculs i la tal torre, tota ella de pedra, resultava massa pesant pels murs i les columnes de l'edifici i hom va haver-la d'enderrocar abans que la torre no enderrocàs tota l'església i un altre arquitecte,

Mestre Michiel-Bartsoen va edificar, l'any 1520, la torre actual que és de fusta recoberta de plom.

L'actual Sant Bavo, que hom anomena basílica, és una catedral gòtica de planta en forma de creu. Està situada al bell cor de la ciutat, a Grote Markt (Gran Mercat), que és la plaça on hi ha també l'edifici de l'Ajuntament. Si voleu, però, visitar Sant Bavo —i val la pena el fer-ho— hi haureu d'entrar per la porta de la banda de l'Est, pel carrer que s'anomena «Oude Groenmarkt», que significa «Antic Mercat de les Verdures». Es diu que el chor de l'actual catedral ocupa, exactament, el lloc que va ocupar l'edifici de Sant Bavo que les flames devoraren.

El chor té una magnífica barana, que el separa de la nau principal, de roure esculpit amb figures d'animals, plantes i humanes i, damunt aquesta barana, una reixa de llautó daurat que representa l'esbarzer flamejant, sense consumir-se, del qual la Bíblia ens par-

*Grote Markt
amb l'Església de
Sant Bavo i el
monument a
Laurens-Coster.*

Sant Bavo.

La nau principal vista des de l'emplaçament de l'orgue.

la. Es tracta d'una obra realment notable, que data de l'any 1500, i que va ser projectada per l'escultor Stevenle a qui es deu, també, el pel·licà, aiximateix de llautó, que hi ha al mig de la barana. Els setials del chor, també de roure esculpit, presenten gracioses caricatures d'homes i d'animals als braços i als seients. L'altar major i el trono del bisbe varen desaparèixer en els temps de la Reforma, car Sant Bavo, avui, és una catedral protestant.

Darrera el chor les làpides d'alguns enterraments. Una d'elles crida una mica l'atenció. Devia estar feta de tres peces transversals i perpendiculars a la figura d'un home esculpida damunt les dites peces. Per alguna causa, Déu sap quina, quedà destruïda la peça del mig, la que representava el tros de tronc des del pit fins el baix ventre; naturalment es va substituir per una peça nova, car la tomba no podia quedar un terç destapada i, potser per estalviar feina, es va deixar aquesta peça nova completament llisa, es va fer córrer la que té esculpides les cames fins a tocar la superior, i es va posar la nova a baix de tot. El resultat és que ara fa un efecte

una mica estrany quan un veu un home sense pit ni ventre i amb les cuixes que li surten de les aixelles. Una mena de monstre rar i que realment crida l'atenció. Frans Hals, el gran pintor del qual parlarem en el meu darrer article, està enterrat a l'interior del chor. Altres haarlemers coneguts jeuen, també, el son etern dins Sant Bavo: el poeta Bilderdijk, el pintor Saenredam i també Laurens-Coster, l'inventor de la tipografia, fill de Haarlem i a qui la ciutat ha dedicat un monument a quatre passes de Sant Bavo, al mig de Grote Markt.

És, naturalment, impossible donar una idea exacta de Sant Bavo, i també ho és explicar totes les coses interessants que un pot trobar-hi i admirar-hi; anirem, doncs, saltant d'ací d'allà a mesura que vinguin a la memòria els detalls que record i més em cridaren l'atenció. Per altra banda l'espai del qual un disposa en un curt article, tampoc permetria explicar què és Sant Bavo i com és; per això fóra necessària una monografia i uns coneixements que, ai las, jo no tinc.

Sant Bavo, com d'altra banda totes les catedrals que he vist, té capelles tot al seu voltant. Jo no sé quantes n'hi ha, potser vuit o deu, exactament no ho sé. Potser la majoria son més belles que no una de la qual vos vull parlar. Es tracta d'una de les capelles més grans i està situada a la banda Oest de la nau principal, al Sud-Oest de la porta per la qual hem entrat a Sant Bavo. Sembla que en els bells temps passats hi devia haver, a Haarlem, molts de cans. I sembla, també, que aquells cans devien ser de casta devota i, per aquesta raó, entraven, amb relativa freqüència, dins l'església i destorbaven, corrent d'ací d'allà, les pregàries dels fidels. S'imposava, doncs, una mesura dràstica perquè, encara que el ca sigui l'amic de l'home, en tal cas l'amistat no era, ni de bon tros, recíproca. La mesura que es va prendre va ser la de crear una autoritat encarregada de treure els cans a fora del temple; uns homes armats de garrot que, quan un ca entrava, s'encarregaven, a base d'arguments contundents, de fer comprendre a l'animaló que allà era la Casa de Déu i no pas ca seva. Potser Sont Roc hi hauria tingut qualche cosa a dir, però sembla que res digué i aquests «pegadors de cans», com se'ls anomenava —i la capella es diu «Dels Pegadors de Cans»— varen ser substituïts i entraren en funcions. Potser, a la meua manera de veure, va ser pitjor el remei que la malaltia. Un ca, corrent amunt i avall, devia distreure els fidels, però un home encalçant un ca durant l'ofici... Perquè no crec que els cans se deixassin convèncer tan fàcilment, especialment si a fora plovia.

Quasi enfront de la capella de la qual vos acab de parlar, i entre la «capella de l'Esperit Sant» i el «Baptisteri», mig esfonsada a la paret, hi ha una bala de canó. Sembla que es tracta d'un record que els espanyols hi deixaren. Hom suposa que quan els espanyols assetjaren Haarlem, l'any 1573, la tal bala, desparada per un dels canons dels assetjadors, degué entrar per una de les finestres de la banda de ponent, atravessà la nau principal de l'església i anà a clavar-se a la paret oposada on la podeu, encara trobar i admirar. Records de guerra, certament no gaire agradables.

A la banda Sud, oposada al cor, hi ha un meravellós banc de roure, tan esculturat com la barana del cor de la qual ja hem parlat. És el «Banc de l'Esperit Sant», més conegut pel nom de «Banc del Pa». Temps era aquell que en aquest banc els «Cavallers de l'Esperit Sant» distribuïen pa als pobres. Just damunt el banc s'hi pot veure encara una taula on queden assenyaldes les racions de pa distribuïdes. Avui els pobres sembla que han prosperat i amb un tros de pa no crec que se conformassin; per aquest preu no crec que volguéssin seguir fent de pobre i segurament cercarien un altre ofici.

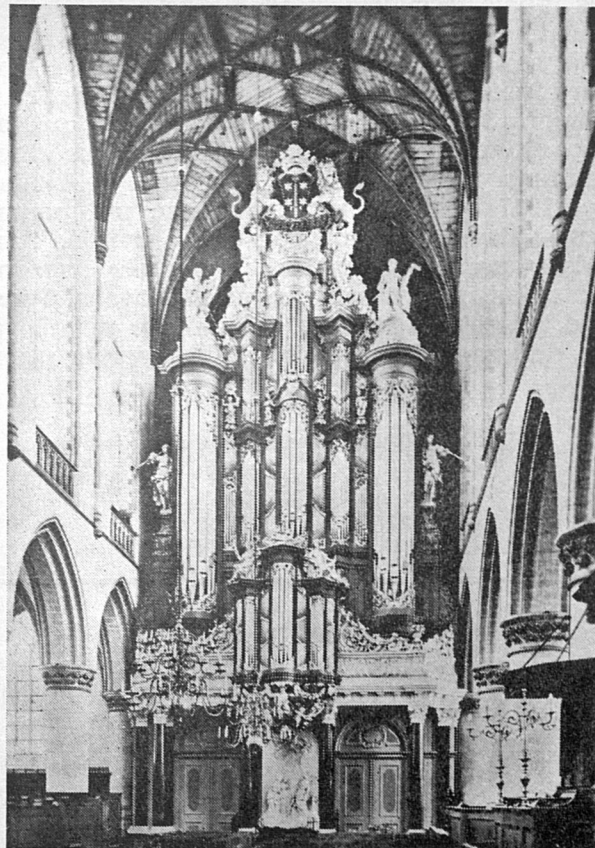
La «Capella dels Cervesers» amb una clau de volta que representa el titular de l'església i una altra que representa Sant Martí, patró dels cervesers, té, també, un detall curiós. En un pilar, al mig de la capella, hi ha dues marques, una bastant més amunt que l'altra. Aquestes marques indiquen la talla del més alt i del més baix dels habitants de Haarlem en aquells temps: el gegant Cajanus (2.64 metres) i el nan Paap (0.84 metres), un al costat de l'altre devien semblar Sant Joan i la carabassa, com es sol dir vulgarment i no sé per què.

Es podria parlar d'una infinitat de coses més relacionades amb Sant Bavo, però el temps passa i el paper curteja; ho passarem tot per malla i ens aturarem per acabar, a l'orgue.

L'orgue mereix un paragraf apart. No tan sols per l'instrument en si mateix sinó perquè és el centre de la vida musical a Haarlem. Està situat al Sud de la nau principal de Sant Bavo, de cara al cor, i arriba del trespol al sòtil. Jo he calculat, potser, una trentena de metres d'alçària, no ho sé bé. Més que un orgue sembla un monument i, de fet, també ho és. Va ser construït per Christian Muller, d'Amsterdam, l'any 1738 i té cinc mil tubs i setanta registres. Mozart, a l'edat de dotze anys, va donar un concert amb aquest instrument. Avui hi han tocat els millors organistes de tot el món.

És, com hem dit, un monument a més d'un instrument musical; un monument que acaba i comença dedicat a la Ciutat. Ens explicarem. Si començam per la part alta veurem que corona l'orgue l'escut de Haarlem —una espasa, una creu i quatre estrelles damunt fons vermell—; l'escut és sostingut per dos lleons, el més noble, segons diuen, dels animals. Més avall, a dreta i esquerra, dues figures: no he sabut identificar la de la dreta que sosté, en la seva mà, un pergami; la de l'esquerra, en actitud de tocar la lira i cenyint corona, representa, sens dubte, el Rei David. Altres figures adornen encara l'orgue: dues figures femenines dretes en actitud de fer sonar unes llargues trompetes, i altres dues, també femenines, recolzades i situades a la part central de l'orgue una de les quals, la de l'esquerra, sosté un instrument de corda i l'altra un llibre. Hi ha altres talles menors representant angelons que fan sonar el violí, el violoncel o en actitud de cantar. A baix de tot, i situat entre les dues portes que donen accés al teclat, hi ha un grup escultòric, en marbre blanc, obra de Xavéry, amb tres figures femenines representant la Poesia i la Musica rendint pleitesia a la ciutat de Haarlem.

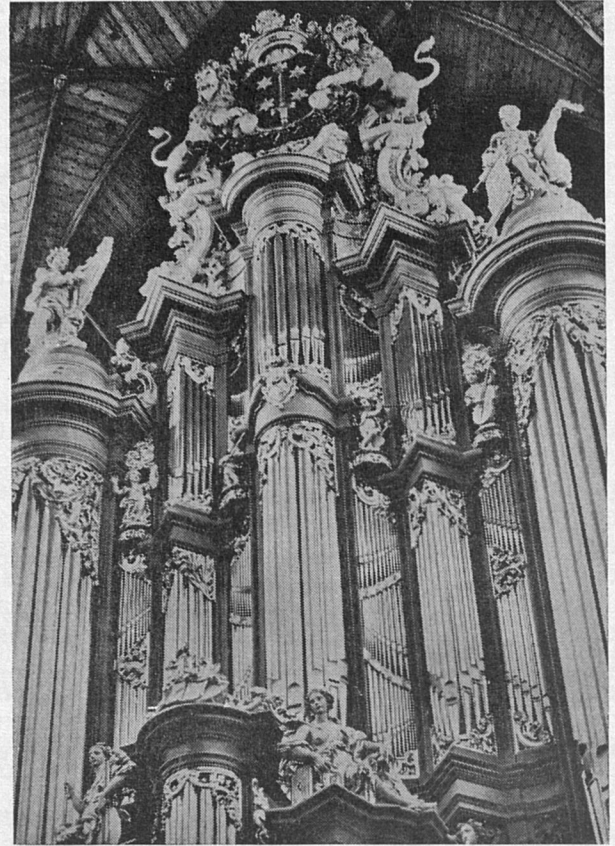
Sant Bavo. L'orgue.

És un monument neoclàssic, si és no és abarroc, i absolutament d'acord amb el gust de l'època en la qual fou construït.

Però l'orgue, és clar, no és sols això. Ja hem dit que ve a ser com l'aglutinant de la vida musical de Haarlem i, realment, seria un crim imperdonable que, posseïnt un instrument de tal categoria, el condemnassin tan sols a fer de monument... Però no, com veurem és, primordialment, un instrument musical, i un instrument la fama del qual ha atravesat les fronteres. No podem parlar dels concerts, diem-ne fora de sèrie, perquè per això hauríem de disposar dels programes de cadascun d'ells o, almenys, haver recollit de la premsa de la Vila les dates d'aquests concerts. A l'estiu, de l'abril fins l'octubre, i amb entrada gratuïta, es donen, amb aquest meravellós instrument, dues sèries de concerts: una té lloc cada dimarts de les vuit a les nou del vespre; l'altra cada dijous de les tres a les quatre de la tarda. I tornam repetir, perquè això no és gaire corrent, que l'entrada és completament gratuïta. Fer-se una cultura musical a Haarlem —gràcies a Sant Bavo i al seu orgue queda a l'abast fins dels pobres de solemnitat. Ai Senyor, a cada ciutat donassin tant!

A més d'aquestes dues sèries de concerts, als quals assisteix molta gent, es celebra anualment a Sant Bavo, al Gran Sant Bavo com se li diu, el mundialment conegut «Concurs Internacional d'Improvisació a l'orgue...» Llavors Sant Bavo queda petit i això que hi cap molta gent —segons informes que tinc, acudiren a les funcions religioses de Nadal del 1967 entre tres mil i quatre mil persones—; llavors la gent, com dic, a més de l'església, omple Grote Markt i segueix els concerts, les improvisacions, pels altaveus. Pens que tots els organistes del món, o al menys els d'Europa, hauran fet cantar, per la pres-

Sant Bavo. Detall de l'orgue.

sió dels seus dits i dels seus peus, els cinc mil tubs d'aquest orgue monumental.

Si teniu la sort —com jo l'he tinguda— que el dia que visiteu Sant Bavo algú toqui Bach a l'orgue, mentre passetjau els ulls per les venerables parets del temple i pels mil i un meravellosos detalls del seu interior, vos puc ben assegurar que mai més oblidareu la visita, que mai més oblidareu Sant Bavo, una de les esglésies més meravelloses que conec.

DAES

CONFECCIONS I BRODATS

Colón, 32 - Tel. 211358
PALMA DE MALLORCA

FAIXES REINA

Josep Tous Ferrer, 1 — Tel. 216033

PALMA DE MALLORCA

RAOUL FOLLEREAU

I LA LLUITA CONTRA LA LEPRA

per Josep MASSOT I MUNTANER

El primer temps dels meus estudis a Barcelona —ara fa deu o onze anys—, vaig tenir ocasió de posar-me en contacte amb un grup de leprosos, homes i dones, infants i vells, marcats en la seva carn per la malaltia, terriblement necessitats d'afecte i de comprensió i, en canvi, rebutjats per una societat que procura evadir-se de la realitat, que no vol saber res del mal i del sofriment del món. Encara que circumstàncies molt diverses me n'hagin allunyat, no he deixat mai de pensar en ells i de preocupar-me per la seva situació. Un dia d'aquests, vaig descobrir —redes-

cobrir, en certa manera— una persona i una obra que es dediquen afanyosament a resoldre el problema de la lepra, i vaig prometre que els faria conèixer als lectors mallorquins, sense cap pretensió de dir-ho tot ni d'encertar-ho tot, sinó com un simple crit d'alerta i com una invitació a l'esperança i a l'acció.

Qui és Raoul Follereau?

Raoul Follereau és un intel·lectual francès que des de fa més de quaranta anys interpel·la

els poderosos i els instal·lats d'aquest món i lluita contra l'egoisme, contra la lepra i contra la guerra. Ell mateix ens ha explicat la seva extraordinària activitat als tres volums de memòries *La seule vérité*, c'est de s'aimer, traduïts al castellà per les Ediciones Combonianas.¹ No els resumiré, però no em sé estar de recomanar-ne la lectura, interessant de debò. Només pel que fa a la lepra, hi trobem un balanç impressionant: «dos milions de quilòmetres recorreguts: la tercera part, en avió. Cent dos països visitats. Fronteres passades mil vegades. Cent setanta-cinc mil milions de pesetes distribuïts als malalts de lepra».

Conec un altre text colpidor de Raoul Follereau, contribució a un homenatge al seu amic Albert Schweitzer, premi Nobel de la Pau.² Hi repeteix una vegada més que «o bé els homes aprendran a estimar-se, o bé l'home viurà finalment per a l'home, o bé els homes desapareixeran. Tots i tots plegats». I es pregunta: «És que els homes són encara capaços d'estimar?» Follereau, cristià profundament convençut del valor revulsiu de l'Evangeli, s'adreça a tothom, però d'una manera ben especial als altres cristians, sovint mig adormits, «gent pacífica, que no volen complicacions», partidaris de «l'ordre establert i del punt just». Els recorda que la caritat procedeix de Déu, «es la projecció del rostre del Crist sobre el rostre del pobre, del sofrent, del perseguit»; que estimar és respectar, tractar els altres com a homes, com a persones; que estimar no és donar, sinó compartir.

«Per a poder estimar, cal desarmar», afirma amb energia Follereau, reduir les xifres enormes dels pressuposts de defensa de tots els països, que contrasten amb les quantitats ridícules dedicades al desenvolupament i a la promoció humana: el preu d'un tanc equival al de vuitanta-quatre tractors; amb el que val un avió bombarder, podríem construir trenta escoles de vint classes cadascuna; amb el cost d'un portaavions, seria possible donar menjar a quatre-cents mil homes durant un any... Raoul Follereau ha demanat a l'O.N.U. que organitzàs una Jornada Mundial de la Pau: «Que aquell dia totes les nacions decideixin de treure dels seus pressuposts el que els costa un dia d'armament i ho posin en comú per lluitar contra les fams, els turguris i els grans mals endèmics que delmen la humanitat». Aquest objectiu, acollit amb simpatia per molts països, encara no ha estat aconseguit, però Follereau lluitarà «fins al dia que no hi hagi més fams, més turguris ni més guerra, més infants sense amor, més vells sense llar; fins que tots els qui visquin tinguin el dret de viure».

De la lluna a la terra

No fa gaire, Raoul Follereau ha fet una nova crida per a la XVII Jornada Mundial dels Leprosos, una de les seves iniciatives reeixides, cele-

brada a Barcelona el 25 de gener de 1970: «1969. L'any de la lluna, dirà la Història». És una «llàstima, però, que aquesta aportació de l'home i de la ciència de l'home no dugui el títol següent: Per la supervivència de la Humanitat. Perquè darrera tot això tenim prop de nosaltres, al nostre costat mateix, l'home pobre i abandonat, l'home malalt i abandonat, i l'heroisme de l'amor, tan humà, fa oblidar els leprosos del món [...]. Però nosaltres protestam contra aquest oblit, perquè el seu destí, en tant que homes com nosaltres, no ha d'esser ni de maleïts, ni d'oblidats».

«Que el 1970 —conclou— sigui, gràcies a la nostra voluntat d'homes, l'any de la terra. Un esforç dedicat a uns homes massa infeliços en un món molt egoista, a aquells milions de leprosos que no tenen per què patir tant com pateixen. Amb els tres milions de joves que han demanat a l'O.N.U. «un dia de guerra per a la Pau», repetim a l'una:

Menys tancs i més eines. Per a tothom.

Menys bombarders i més hospitals. Per a tothom..

Menys bombes i més pa. Per a tothom».³

Els joves i Raoul Follereau

En efecte, des de fa temps molts de joves han comprès la importància de l'actitud de Follereau, la necessitat de fer-li costat en la «guerra total» a favor de la pau, de l'entesa entre tots els pobles, de la supressió de la malaltia i de la fam, de la solidaritat entre tots els homes. Ell mateix ens fa conèixer el text d'una carta que li van donar uns joves milanesos, reveladora d'unes inquietuds compartides per molts d'altres:

«Nosaltres, els joves d'avui som els responsables del món de l'any 2.000.

Els Grans ens diuen que conquistem; nosaltres, en canvi, volem estimar.

Els Grans ens ensenyen a estalviar; nosaltres volem donar.

Ens han amagat fins ara l'existència dels qui tenen fam, dels qui sofreixen, sense saber fins on, ni per què.

Volem esser útils als pobres del món.

En esser grans, no volem fer mai més la guerra.

Nosaltres estam bé, no ens falta res, menjam quan tenim gana i dormim al nostre llit, mentre que quatre-cents milions d'infants en el món viuen enmig de grans sofriments.

Nosaltres, els joves d'avui, ens sentim responsables del món de l'any 2.000.

Ens hem entusiasmat fins ara per les victòries esportives, per les grans conquestes de l'espai.

Avui, volem convidar tota la joventut del món a unir-se en una gran empresa, una empresa que té per límits la terra, i que té la finalitat de fer el món una mica més feliç i sobretot:

una mica menys sofrent,
 una mica menys malalt,
 una mica menys afamegat,
 una mica menys dividit.

I per començar tot d'una aquesta gran acció, us oferim, senyor Follereau, el fruit dels sacrificis de molts infants de Milà, perquè pugueu ajudar molts d'altres infants menys feliços que nosaltres.

Us donem les gràcies d'haver-nos ensenyat que ningú no té dret a ésser feliç tot sol, oblidant que la meitat dels homes, i 400 milions de joves com nosaltres, sofreixen i tenen fam».⁴

Els «Joves Amics dels Leprosos»

També a casa nostra hi ha qui ha escoltat la veu de Raoul Follereau. El dia 25 de gener ha complert cinc anys l'entitat barcelonina «Joves Amics dels Leprosos» —joves, si més no, amb joventut d'esperit i amb dinamisme—, fundada i presidida pel senyor Claude Satorre Bonhome, francès resident a Barcelona, amic personal de Follereau. Superant amb coratge moltes dificultats i moltes incomprensions, els «Joves Amics dels Leprosos» s'esforcen per sensibilitzar l'opinió pública sobre el problema de la lepra, per fer veure que els leprosos són homes que necessiten amor, per convèncer els malalts que no es resistixin a uns tractaments mèdics que actualment poden obtenir un resultat molt positiu, per convèncer els metges que estudiïn els símptomes de la lepra i mirin de detectar-los abans que no sigui massa tard, per convèncer la gent que la lepra no és contagiosa amb unes precaucions higièniques mínimes i que la major part de leprosos, un cop curats, poden retornar a casa seva i incorporar-se a la vida normal. Al costat d'això, ajuden —segons les seves possibilitats, molt modestes encara— les leproseries de Surat (Índia), Kinshasa (Congo), Aguadediós (Colòmbia), Lábrea (Brasil) i Fontilles (Alacant), i han creat beques per a estudiants de medicina que vulguin dedicar-se a la leprologia (un d'ells, en concret, antic leprós, anirà aviat a dirigir una gran clínica a l'antiga Guinea espanyola).

Val la pena de conèixer aquestes activitats i de mirar de cooperar-hi. No sé si a Mallorca ja hi ha qualcú que s'hi interessa. Si és així, convindria una acció en comú i una crida constant a fer

Una leprosa ja curada recupera el seu fill.

prendre consciència que el món no s'acaba en la nostra televisió ni en els nostres hotels. Si no, amb més motiu, esperem que qualcú prendrà la iniciativa de posar-se en contacte amb els «Joves Amics dels Leprosos» i de donar-los oportunitat d'estendre el seu missatge d'amor i de generositat.

NOTES

1. *La única verdad es amarse* (Madrid 1967). He de confessar que no sempre em trob bé amb la literatura —no massa afavorida per la traducció castellana— ni amb la ideologia de l'autor. Ara no es tracta, però, de fer cap treball de tipus crític.

2. *Personne n'a le droit d'être heureux tout seul*, dins *L'évangile de la miséricorde. Hommage au Dr. Schweitzer* (Paris 1965), 183-198.

3. Conec només una traducció castellana d'aquest document, ciclostilada pels «Joves Amics dels Leprosos» de Barcelona.

4. Art. cit. a la n. 2, pàgs. 195-196.

5. El domicili social de l'entitat és al carrer Rosselló, 240, Barcelona-8.

NOTÍCIA DE TRES POEMES

per Antoni-Lluc FERRER

L'any passat s'esdevingué el 30è aniversari de la mort del poeta, assagista i traductor Bartomeu Rosselló-Pòrcel. Com és sabut, va morir a vint-i-quatre anys al sanatori d'El Brull (Osona) el 5 de gener de 1938. L'efemèrides permetia augurar una commemoració acompanyada de noves aportacions sobre aquesta figura i la seva obra. Que jo sàpiga (tant de bo anàs errat!) no fou així. I, una vegada més, la iniciativa vingué de fora. En efecte, la «Revista exterior de poesia hispana»¹ s'encarregà de suplir amb generositat el nostre oblit. Deu anys abans, les «Lec-

tures poètiques» de la Facultat de Filosofia i Lletres de Barcelona² també ens havien donat l'exemple. I, posats a cercar més precedents, convé no oblidar, entre d'altres coses, que dues revistes barcelonines, característiques d'uns anys difícils, —«Poesia» (1944) i «Ariel» (1946)— s'avançaren a l'homenatge que significà l'aparició a Mallorca de l'*Obra poètica* (1949)³.

Amb aquests precedents, no sé fins a quin punt seria fortuït arribar a unes conclusions semblants si ens detinguéssim a analitzar el procés de valoració pel qual ha passat la poesia de

Rosselló-Pòrcel. Ben mirat, les descobertes i revaloritzacions de figures insulars des del continent han estat —són, encara— més freqüents del que pot semblar a simple vista. El fet no és de difícil comprensió, atesos els condicionaments de la cultura a Mallorca. Deixem sense comprovar si aquesta «lleï» es dona també en el cas de Rosselló-Pòrcel i passem a presentar tres poemes seus no inclosos a l'*Obra poètica* ni entre els exhومات darrerament per Josep M. Llompart i Miquel Dolç⁴.

El lector, però, em permetrà abans algunes observacions, ben segur massa esquemàtiques, sobre el seu autor, nascut a Ciutat de Mallorca el 3 d'agost de 1913. D'entrada, sembla que ja ha arribat l'hora de considerar Bartomeu Rosselló-Pòrcel alguna cosa més que un poeta malaguanyat. De fet, la seva activitat literària abarcà també altres gèneres. Es cert, de tota manera, que on excel·lí fou en poesia i que com han observat J. M. Castellet i J. Molas «tant el *Quadern* com la *Imitació* són dos dels esforços més considerables que un poeta nostre ha fet per tal de realitzar l'entelèquia que examinem: la poesia pura».⁵ Ara, precisament pels esquemes poètics en què es movia, no podem prescindir de la resta de la seva obra a despit de mutilar-la en un aspecte que ens afecta ben directament als mallorquins. Ens referim als seus assaigs, inferiors això sí, a la producció poètica però que permeten d'esbrinar els esforços de l'autor per tal d'analitzar la societat de la qual procedia i intentar influenciar-la. Escrits en català i en castellà, aquests treballs foren els primers tempteigs en el gènere que més tard l'ajudarien a emprendre estudis més ambiciosos com els que dedicà a Quevedo i a Guillén. Avui per avui, es fa difícil de parlar-ne i de valoritzar-los ja que es troben dispersos gairebé tots al diari ciutadà «El Día». Pràcticament oblidats, només alguna obra recent els té en compte.⁶ El lector interessat a conèixer-los pot consultar el reproduït recentment per «Serra d'Or»,⁷ originàriament aparegut a la revista barcelonina «Mirador» i més tard al diari liberal de Ciutat, sens dubte un dels seus assaigs més reeixits que, encara avui, manté una notòria validesa en la seva interpretació de la «Renaixença» mallorquina.

Col·laborador de «La Nostra Terra» i de l'«Almanac de les Lletres». Rosselló-Pòrcel no dubtà —potser conscient de les limitacions de públic d'aquelles dues— a fer aparèixer el seu nom en mig d'altres com Josep Pla, Gabriel Alomar, Miquel Ferrà, els germans Villalonga, etc. La seva atenció anava des de la premsa insular fins a autors com Joaquim M. Bover, Josep M. Quadrado, Costa i Llobera, etc. i, d'altra banda, aprofitava per a donar a conèixer autors nous, com el seu amic i condeixeble Salvador Espriu, del qual presentà la novel·la *Laia*. Malgrat que

devegades el comentari no passa d'una nota ràpida i nerviosa, en conjunt, manifesten la voluntat de mantenir els lligams amb la seva illa i d'intervenir en la monòtona vida cultural.

En aquest sentit, s'imposa destacar el paral·lelisme existent entre Rosselló-Pòrcel i un altre col·laborador d'«El Día»: Llorenç Villalonga. De fet, ells dos foren els primers «heterodoxes» de l'anomenada «Escola mallorquina», els esquemes estètics de la qual trencaren amb èxit. Així, *Mort de dama* (1931) i *Imitació del foc* (pòst. 1938), llurs obres més significatives, eren plenes de suggestions i possibilitats que foren desbaratades violentament. Només després de la guerra, el mateix Villalonga les desenrotllaria i aconseguiria una obra important, pràcticament al marge de la tradició insular. En el cas de Rosselló-Pòrcel seria Salvador Espriu qui continuaria la labor poètica del mallorquí, és clar superant-la ben aviat. El paral·lelisme, tanmateix, no s'acaba aquí. Simptomàticament, Rosselló-Pòrcel i Llorenç Villalonga, lectors atents de les darreres novetats, reberen la influència de l'intel·lectual més prestigiós de l'illa, Gabriel Alomar (1873-1941), el qual prologà llurs obres esmentades. Per últim, tots dos coincidiren en «El Día», a l'hora de publicar els primers treballs, escrits, això sí, des d'uns supòsits ideològics sensiblement diferents. *Centro* (1934), del creador del magnífic mite de Bearn, és una petita mostra de les col·laboracions d'aquesta època. Les de Rosselló-Pòrcel, en canvi, no han estat mai recollides. Donat que la seva *Obra poètica* es troba exhaurida, ¿no seria el moment d'enllestir una nova edició, pensada amb un criteri més generós, que inclogués almenys una tria dels seus assaigs així com els poemes dispersos que no entraren a la primera edició? ¿Haurem d'esperar, una vegada més, que la iniciativa ens vingui de fora?

Acabem el circumloqui i passem a presentar els tres poemes a què hem al·ludit al començament d'aquesta nota. El primer d'ells *Medallons*, és un sonet de versos decasíl·labs que inicia la sèrie de cinc poemes que li publicà l'«Almanac de les Lletres» a partir del número corresponent a 1932. Els altres quatre, per ordre d'aparició anual i amb la pàgina corresponent de l'*Obra poètica* són: *Cursa* (AdeLL, 1933; O. P. 51); el *Sonet* «Gelós de les paraules i els afanys» (AdeLL, 1934; O. P. 89); *Només un arbre, a la vorera porta...* (AdeLL, 1935; O. P. 143) i *Cançó després de la pluja* (AdeLL, 1936; O. P. 101). A destacar, a més de variants tipogràfiques, d'altres de textuals, en algun cas prou considerables,⁸ exponents del sentit d'autocrítica del jove poeta.

Com indica el sotstítol, el personatge de *Medallons* és l'erudit Joaquim M. Bover, tema d'un article que Rosselló-Pòrcel publicà a «El Día» el

10 de desembre de 1933. A pesar que el poema no és datat, la seva redacció no pot ésser anterior a 1931, any en què fou imprès el número de l'«Almanac de les Lletres». Tot fa suposar que aquest exercici d'aprenentatge, probablement fet sota la influència de Gabriel Alomar, no satisféu l'autor; d'aquí que no es decidís a incloure'l en cap dels tres reculls. Altrament, encara som lluny de la poesia pura que sí apareix als altres dos poemes. Acompanyats d'un retrat de Ramon Nadal, aparegueren a «El Día» (11-XI-1932) sota la capçalera de *Poetes mallorquins. Dos poemes inèdits*. B. Rosselló Porcel (sic) i només un porta títol. Tots dos insisteixen, amb llibertat formal, en el tractament intimista, molt dins els postulats que aleshores imperava en la poesia de la generació castellana del 27.

Cap dels tres poemes són comparables als millors del poeta, per bé que altres poemes menors foren recollits a l'*Obra poètica*. Ens trobam, doncs, davant tres exemples dels anys d'aprenentatge que aviat el poeta liquidaria per a produir algunes de les peces més reeixides, talment la petita obra mestra *A Mallorca, durant la guerra civil*. Resseguir el procés poètic individual, recollir la resta de l'obra dispersa i aclarir la seva personalitat com a intel·lectual en període de formació hauria d'ésser el tema d'estudi d'algun dels nostres estudiants. ¿No és aquest el millor homenatge que podem retre a Bartomeu Rosselló-Pòrcel?

NOTES

1. V. año I, núm. 2 (abril-junio 1968). Editor, J. P. González Martín, Trent University, Peterborough.—Hom li dedica divuit de la cinquentena de pàgines de què consta el número. Hi són recollits els treballs *Evocació de Rosselló-Pòrcel* i *Alguns records del meu amic Rosselló*, de Salvador Espriu, així com els poemes *Només un arbre, a la vorera, porta...*, *Auca*, *A Mallorca, durant la guerra civil* i *Tragedia espectacular*, uns i altres en versió original, seguida de la traducció castellana. La nota biogràfica, basada en l'estudi de Miquel Dolç a l'*Obra Poètica*, és de José Batlló, el qual s'encarrega de les traduccions. Aquestes, en general encertades, presenten algunes errades («Gafim» per «Gafim»; «Sibert» per «Sbert», etc.) i algun vers mal entès (p. ex. «los peces

se comen a Jaime I delante de la farola», del conegut poema *Auca*.

2. V. «Destino», núm. 1069 (1.II-1958). L'homenatge, celebrat el 24-I-1958, en ocasió del 20è aniversari de la mort del poeta, fou presentat per Jordi Argente; Salvador Espriu hi llegí l'*Evocació...* i una antologia de poemes de l'homenatge acompanyats de comentaris; finalment, Joaquim Molas dissertà sobre *Rosselló-Pòrcel, avui*, text que publicà «El Pont», núm. 13 (1959); 31-39.

3. B. ROSSELLO-PORCEL: *Obra poètica*, Palma de Mallorca, Ediciones R.O.D.A., 1949, 173 pàgs. Proemi de Salvador Espriu i introducció de Miquel Dolç, de consulta obligada, ja que és un dels treballs bàsics dins l'escassa bibliografia existent. L'edició, autoritzada i revisada per S. Espriu, inclou els tres llibres *Nou poemes* (1933), *Quadern de sonets* (1934) i *Imitació del foc* (pòst. 1938).

4. V. *Cap d'any 1964*. Ed. Moll, Raixa, Palma de Mallorca 1964. L'homenatge, en ocasió del cinquentenari del naixement i dels vint-i-cinc anys de la mort, consta dels treballs: *Tres poemes d'aprenentatge*, de Josep M. Llompart; *Un Rosselló-Pòrcel inèdit*, de Miquel Dolç; una *Nota biogràfica sobre En Rosselló-Pòrcel*, de Gafim i poemes de Salvador Espriu i Jaume Vidal Alcover. Els poemes adduïts per M. Dolç i J. M. Llompart tenen per títol: *Vestits de llum i somni*, *Al fons del vell carrer*, *Madrigal*, *Es gigant i sa giganta*, *Dematins palmesans*, *Els soldats passen*, *Fantasia*, *Comparança*, *Conseqüències* i els castellans *Romance*, *Nubes* i *Intima*.

5. Josep M. CASTELLET i Joaquim MOLAS: *Poesia catalana del segle XX*. Ed. 62. Barcelona, 1963. V. pàg. 94 i, en general, el capítol *Plenitud d'un esforç* (1924-1936).

6. Joan TORRENT i Rafael TASIS: *Història de la premsa catalana*. Ed. Bruguera, Barcelona, 1966.—Josep MELIA: *La renaixença a Mallorca*, Ed. Daedalus. Palma de Mallorca, 1968.

7. Bartomeu Rosselló-Pòrcel: *El Centenari de la Renaixença*, «Serra d'Or» (octubre 1967) 46-47.

8. P. ex. el sonet «Gelós de les paraules i els afanys» (*O. P.* 89) presenta en la versió de l'AdLLI (1934) uns «blancs prodigiosos» que més tard esdevindrien «blancs tremolosos» i un «vull lliurar l'agonia» corregit més tard per «vull deslliurar angoixes». Altrament, el poema *Només un arbre, a la vorera, porta...* (*O. P.* 143), que en la versió de l'AdLLI (1935) no era datat ni dedicat a Amàlia Tineo, presenta algunes variants, la més notòria de les quals és la del vers «i retornar a saber-te, en camins foscos» refós pel poeta en «i encara retrobar-te en camins foscos».

BARTOMEU ROSSELLÓ-PÒRCEL:

tres poemes

I

MEDALLONS

JOAQUIM M. BOVER

*Guaitant per la finestra el sol d'estiu
daurava els pergamins, ja moridor;
reintella la pols i mig somriu
un cavaller antic dins la foscor.*

*Vora la taula vella de l'arxiu,
ell, assegut, fruïa la dolçor
del document trobat que tant li diu...
Oh fam sagrada de l'historiador!*

*Alça els ulls i descansa un breu moment
imaginant el llibre que vindrà
i la dedicatòria més pomposa;*

*i mentres el sol tomba, lentament,
va desxifrant el fil de la confosa
història i pensa en un gloriós demà.*

II

CADENES

*Aquest vaixell no vol partir ja mai.
Obsessió monstruosa de cadenes
que pesen damunt mi.*

*I aquest vaixell
no vol partir.*

No vol partir.

Estirar-les.

*Per favor, aquest vaixell, aquest vaixell,
que surti ja del port amb les cadenes!
Només imaginar el ferro dur
entre l'aigua brillant i els xocs metàl·lics
i el vaixell caminant i el gran fum negre...*

*Quin gran sospir, quin aire, quin gran vent!
Només imaginar-ho!*

*Quina joia
de córrer tot el port, lliure, i tombar
enfollit dins el fang i l'aigua bruta!
I sentir les cadenes allunyant-se
rera el vaixell de foc i de fum negre...*

III

* * *

*L'estrofa es desmaia pàl·lida.
L'aire reposa quiet.
La veu argentina canta.
El poeta mira el temps.*

*L'estrofa es desmaia pàl·lida.
Una rosa del roser
tomba.*

*Què passa? Què passa?
Algú contesta:
No sé.*

*L'estrofa es desmaia pàl·lida.
Sembla que el mirall d'argent
sia més blanc.*

*Una estranya
lluïentor.*

Ja ve! Ja ve!

*L'estrofa es desmaia pàl·lida.
Ja cau.*

Preguntes.

¿Vens? Vens?

Desig.

Dubte.

No podia...

El poeta mira el temps.

El poble, un petit món oblidat

per Gabriel JANER MANILA

També ha arribat ací, al poble, la vida desbordant de la Ciutat. Tot el que és ciutadà, quan ha sortit als «spots» publicitaris de la televisió, ha paregut a la vista de l'home pagès un bell miratge i, clares vegades, aquest, ha vist valorar la seva pròpia essència, enduit per la força desbordant de tot el que és nou.

Llubí, que en un altre lloc he descrit «aixecat com una fantasma sobre la coma», és el meu recer de tots els estius. Aquí, en el sojorn clarós d'uns dies calents, he sentit retentir la veu pura d'un poble que canta. Amarada la meva ànima d'una llengua, que esclafeix als llavis, llambroixada com una pedra llisa del torrent de Son Marget. Dues mesades al poble són més sucoses que un curs de català. La gent, però, no ho sap que parla català. Si li ho diguéssiu, potser que romandria indiferent i no es sentiria trasbalsada de comprovar que la seva parla no figura al Fabra. Pobre poble cansat! Ací coven, encara, molts dels valors perduts, dels que, en l'adolescència, volia salvar del cataclisme. Havia descobert tantes coses en un pic! Era un romàntic, aleshores, potser encara ho som i el meu cap no tenguí altra curolla que la de matar el que resta en mi de romanticisme. Gairebé, tots els adolescents ho són una mica romàntics. Era un romàntic fora remei que havia descobert una parla que calia salvar. Recollia cançons de llavis dels vells, apuntava paraules que desconeixia, en un bloc verd. Quan vaig saber que tot el que feia ja n'hi havia hagut d'altres que ho havien fet, vaig sentir, molt en el fons, una mena de decepció.

Aquells exercicis més o menys lingüístics m'han servit després, per a disgustar-me amb aquells que voldrien fer del català una llengua, diguem-ne academicista per entendre-nos, que no és la meva. És ben segur, que l'entranyanable amic de sempre Antoni Serrà, de Consell, en diria que el jovent l'ha superat, el problema de la llengua, i no li mancava raó, potser, perquè el que compta, en definitiva, és el jovent. Sobretot, la jovea lliure de parendengues. El mateix Antoni, era qui la nit de Sant Feliu —el poble el venera i, al bell mig de l'estiu, celebra esplendorós la seva festa—, em deia mentre escoltàvem galejar les veus a aquells homes del camp.

—Sembla que som a una festa socialista, amb tant de treball...

Vaig somriure. Tot eren orelles per escoltar En Canyaret cantar de segar, En Biel des Cantó que rellava, com un estornell, una cançó molt bella d'espolsar ametlles.

*La fruita més primerenca
és la flor de l'ametler.
A un altre lloc ne sé.
La reina en es corral té
una pomera hivernenca.*

Era el millor homenatge a aquell bon abat de Sant Feliu de Guixols, Bernat II de Ripària que aidà al Conqueridor amb tres-cents seixanta vuit homes i repoblà aquestes terres de Castro-Lupino. Hauria bavat el bisbe-guerrer, de sentir la seva parla, després de set-cents anys. Qui ho hauria hagut de dir, amb els avatars pels que faria passar la Mare Història aquells mots? Ningú no ho hauria dit i és que, gràcies a Déu, als pobles, els batibulls de la Mare Història hi arriben una mica capgirats.

La gent, pel que respecta al seu passat, ho ignora tot. No és estrany, quan l'educació rebuda només s'ha ocupat d'ensenyar-los els rius de l'Àfrica o les muntanyes més altes de qualsevol indret. El que recorden del passat ho han sentit a dir en aquests sermons de mitja-poesia, mitja-pomeria, que quasi no escolten perquè diuen que no són altra cosa que un caramull de dades.

El sant, però, és el qui té la pella pel mànec. O la porra, pel mànec. Hi ha qui diu que, el que porta, és la pauma del martiri, però jo crec que és una porra granada, i ens mira alçurat, com si volgués escapolar-se del retaule i repartir batzegades pel cap de la gent.

Què en saben de la literatura? És trist confessar-ho: res. Al nostre país no hi ha hagut mai una literatura popular. Escriptors i poble han tirat cada un per son vent. Jo he sentit llegir a un poeta jove un poema social als manobres i aquests s'esbudellaven de riure, de sentir-lo. «Per què i com una literatura és popular? —diu Giovanni Gramsci—. La *belleza* no basta: cal un determinat contingut intel·lectual i moral que sigui expressió elaborada i completa de les aspiracions més profundes d'un públic determinat, és a dir, de la nació-poble en una certa fase del seu desenvolupament històric».

Quin contingut intel·lectual és capaç d'assimilar la nostra gent? Quines són les seves as-

piracions més profundes? Haurem de confessar que un i altres són ben magres i que la nostra literatura, passada ni present, no és popular.

Quan jo era jove, al meu poble, vaig sentir una dona que cantava un bell romanç. El romanç de la porquerola, o, més ben dit, d'*El Rei n'ha fetes fer crides*. La dona que el cantava, asseguda a una cadira mentre cosia, no sabia de llegir ni escriure. Era el que avui, despectius, anomenam analfabeta. Ara, la gent que ha anat a escola canta les beneïtures de Manolo Escobar o de Massiel. Només observant un romanç com el que he dit, es pot mesurar la pendent que hem davallat. Ja només queda la veu del televisor que ens governa. Quasi estic per a dir que l'educació no solament és estat inútil, sinó que ens ha acabat de fotre.

En realitat, i ara ve la pregunta: ¿es pot fer en la nostra època: teatre, novel·la, poesia, no social? És a dir, una literatura que es desentengui dels problemes de l'home modern? Crec que l'intentar-ho serà tan difícil com voler separar el fum de la foquera. ¿No sabem, per ventura, que la literatura ha de participar d'una manera directa de la vida de l'home? I l'home és un producte de l'ambient en què viu. És ell i la seva circumstància, i, per tant, els personatges que l'escriptor aixequi dempeus han de viure la seva vida de carn i os. Els problemes de l'home del nostre temps quan graviten sobre l'individu, o, més ben dit, el reflexe en la persona dels grans problemes de l'hora present.

Els joves de la meua generació hem triat la novel·la —no hi ha dubte—, perquè és el gènere que ens permetia arribar més d'aprop a un públic concret. És prou segur que, si ens fos possible, no dubtaríem ni un instant de fer foto-romanç per tal que ens llegissin. La literatura no pot romandre a dins un calaix. No ens queda altre remei que posar per l'home. Per aquest home tan vell com la Història, que n'ha sortit de l'escorxada amb el cap esclafat, immergit entre televisors i frigorífics. Hem arribat al punt de mesurar la persona pels milions que té i hem entronitzat el vadell d'or com un Cor de Jesús, enmig de casa nostra.

No està tot perdut, emperò. Hi ha els joves. Aquests joves que escriuen en català, que llegeixen en català i discuteixen pels passadissos de l'Institut si *L'Abisme* no els ha agradat, si no estan d'acord amb *Els carnissers*. Són l'herència de tants d'anys de patir. De tantes «pa-amb-oliades» i homenatges íntims. Ells porten darrera el substrat de tants homes que els han precedit en el signe de la fe. Ells, que no es resignen a viure de consignes ni de mites vells, són els que poden fer, tots plegats, la tasca de que el pegar bots dins la buidor —com fan els cosmonautes— no sia simbòlica del nostre temps.

JA NO SERA UN POBLE

Il·lustració lírica

per Francesca ENSENYAT

Ja no serà un poble,
la plaça és molt lluny de la mar,
(una plaça nova
on els vells seuran).
Han fet una església
amb un campanar.
El patró va a missa
la badia enllà.
El seu pare resta
a damunt el moll
encenguent la pipa.
Però què és un poble?
Però què serà?
Cada dia, festa;
cada dia, ball.
(Però què serà...!)

Els nins van a escola
i juguen al parc.
(Hi va haver una guerra
però fa molts d'anys).
Les dones a casa
i l'home al treball.
Cada dia, festa;
cada dia, ball.
(Ball per als turistes;
els d'aquí, treball).
Però què és un poble?
Els nins se fan grans.
—Els nins a l'escola;
els grans al treball—.
Hi va haver una guerra,
però fa molts d'anys.
(—A l'avi el mataren...
—Però fa molts d'anys.)
La plaça que han feta
és alluny del mar,
i els vells del meu poble
no seuen als bancs.
A l'església nova
els homes no hi van.
L'església és a plaça,
enfora del mar.

La població de Montuïri durant el Regnat de Sanç I (1311-1324)

per Joan MIRALLES I MONTSERRAT

Els treballs monogràfics referents a la població de Mallorca a l'Edat Mitjana són molt escassos.¹ N'és causa principal el fet que ens hagin arribat poques relacions totals d'habitants dels pobles, encara que segurament degué haver-ne en el seu temps, ja que per a les capbreuacions, imposicions de talles, etc., es feien imprescindibles.

Això fa que l'investigador s'hagi de limitar a recollir pacientment els noms de tots els personatges autors de les transaccions, especialment comercials, que surten en els documents esparsos i heterogenis que es troben en els nostres arxius.

En el cas de Montuïri, poble que posseeix un dels arxius més antics de Mallorca,² la tasca és possible a partir de 1312, és a dir, a partir del segon any del regnat del rei Sanç I. Per a l'època anterior hom s'ha de dirigir a la sèrie de Protocols a l'Arxiu Històric de Mallorca.

La documentació de l'època de Sanç I es redueix als anys 1312, 1319-1320. He fet dos talls sincrònics, un de 1312 que conté prou materials i l'altre que conté la documentació de 1319 i la de 1320, que és més escassa.

La població a l'any 1312

La llista d'habitants de Montuïri, per ordre alfabètic, amb ortografia antiga, data i indicació dels folis, és la següent.³

Andreu Albert: 12-VIII, fol. 4v
 Guillem Barber: 4-IX, fol. 8
 Pere Barberà: 4-IX, fol. 7v
 Bertumeu Borel: ...X, fol. 12
 Guillem Borel: 19-VII, fol. 1v. 3-VIII, fol. 3v.
 27-VIII, fol. 6v. 20-IX, fol. 9v
 Doméneq Bosc: 22-IX, fol. 11
 Pere Bru: 18-VIII, fol. 5; 21-VIII, fol. 6; 5-IX,
 fol. 8v
 Berenguer Carbó: 21-VIII, fol. 6
 Berenguer Català: 8-VIII, fol. 3v; 19-VIII,
 fol. 5v
 Bernat Causiner: 26-VIII, fol. 7

Pere Joan: 9-VIII, fol. 4
 Pere Lompart: 19-VII, fol. 1
 Joan Martí: ...X, fol. 12
 Arnau Mateu: 4-IX, fol. 8; 20-IX, fol. 9v; 19-IX,
 fol. 9v
 Pere Mesquida: ...X, fol. 12
 P.^o Mieres: 12-VIII, fol. 4v; 18-VIII, fol. 5
 Ramon Miquel: 21-VIII, fol. 5v; 4-IX, fol. 8v
 Bernat Moltó (sa anrere⁵): 18-VIII, fol. 5;
 4-IX, fol. 7v
 Berenguer Moscari: 19-VIII, fol. 5v; 5-IX,
 fol. 8v; 22-IX, fol. 10
 Bernat Mulet: 18-VIII, fol. 5
 Pere Pasqual (sa anrere): 3-VIII, fol. 2v;
 22-IX, fol. 11v; 26-IX, fol. 11v; ...X, fol.
 12v
 Bernat Perató: 21-VIII, fol. 6
 Bernat Pereteyada: ...X, fol. 12v
 Berenguer Pol: 4-IX, fol. 8v; 5-IX, fol. 8v
 Bernat Pons: ...X, fol. 12
 Berenguer Pons: 8-VIII, fol. 3v; 9-VIII, fol. 4
 P.^o Pons: 3-VIII, fol. 3v; 27-VIII, fol. 6v
 Guillem Rafal: ...X, fol. 12v
 Guillem Ramon (?): 22-IX, fol. 10
 Bernat Romayà: 26-VIII, fol. 7
 Guillem Roquer: 19-VII, fol. 1
 Nadal Roseyó: 20-IX, fol. 9v; 19-IX, fol. 9v
 Guillem Rusiyol: 26-IX, fol. 11v
 Bertumeu Sabater: 4-IX, fol. 7v; 5-IX, fol. 9
 Pere Sabater: 3-VIII, fol. 3v; 5-IX, fol. 9
 Fransesc Saboya: 26-VIII, fol. 7
 Guillem Sa Coma: 18-VIII, fol. 5
 Guillem Sa Font: 5-IX, fol. 9; ...X, fol. 12
 Jacme Sa Font: 22-IX, fol. 10
 Berenguer Sa Gariga: 22-IX, fol. 11
 Antic Sagola: 25-VII, fol. 2; 20-VIII, fol. 5v
 P.^o Sa Hobra: 3-VIII, fol. 2v; 26-IX, fol. 11v
 Pere Sanit (Savit ?): 3-VIII, fol. 3; 2-VIII,
 fol. 4v; 5-IX, fol. 8v
 Bernat Sa Ruvira, lochtinent de batle:
 19-VII, fol. 1; 20-VIII, fol. 5v; 22-IX,
 fol. 10v
 Gerar Sa Triola: 22-IX, fol. 10

Bernat Sent Joan: 19-VII, fol. 1; 25-VII, fol. 2; 3-VIII, fol. 2
 A. Sera: 21-VIII, fol. 6; 5-IX, fol. 9
 ... Servera: 21-VIII, fol. 6
 Pons Ses Cases, batle: 3-VIII, fol. 3; 20-VIII, fol. 5v; 5-IX, fol. 8v; 22-IX, fol. 10v
 Jacme Sirerol: 12-VIII, fol. 4
 Berenguer Solivera: 5-IX, fol. 8v
 Berenguer Tayada: 25-VII, fol. 2; 3-VIII, fol. 3; 22-IX, fol. 10; 22-IX, fol. 11
 Jacme Torens: 3-VIII, fol. 3; 21-VIII, fol. 6; 26-VIII, fol. 7; 4-IX, fol. 8
 Bernat Vergili, sag: 19-VII, fol. IV; 25-VII, fol. 2; 3-VIII, fol. 3; 12-VIII, fol. 4v; 21-VIII,, fol. 6
 Bertomeu Vergili: 3-VIII, fol. 3; 12-VIII, fol. 4v; 18-VIII, fol. 4v
 Berenguer Vermey: 19-VII, fol. 1v; 24-VII, fol. 1v
 A. Vert: 19-VV, fol. 1v
 Esteva Vivó: 3-VIII, fol. 2v

Cal afegir també els noms de dones jueus i esclaus següents:

Noms de dona

Alicsén: muller d'en Guillem Roquer: 19-VII, fol. 1; 4-IX, fol. 8 (muller d'en Guillem Barber)
 Antònia: 25-VII, fol. 2
 Benvenguda (muller d'en Pere Tona): 9-VIII, fol. 4
 Blanca (muller d'en Pere Mesquida): ...X, fol. 12
 Brunisen: 22-IX- fol. 11v
 Gensana (muller d'en Jacme Torens): 4-IX, fol. 8
 Geralda (muller d'en Bernat Moltó, sa anre): 18-VIII, fol. 5; 4-IX, fol. 7v
 Guielma (muller d'en Pere Cuc): 4-IX, fol. 7v
 Guielma fustera: ...X, fol. 12
 Lobeta: 19-VII, fol. 1
 Maria (muller d'en Pere Pasqual, sa anrere): 3-VIII, fol. 2v; ...X, fol. 12v
 Mascarosa (muller d'en Bernat Sent Joan): 3-VIII, fol. 2v
 Mayoies: 4-IX, fol. 8
 Ramona (muller d'en Pere Barberà): 4-IX, fol. 7v
 Ruvira (madona d'una alqueria): 9-VIII, fol. 4
 Saurina (muller d'en Berenguer Vermey: 24-VIII, fol. 1v
 Serena (muller d'en Berenguer Huguet): 25-VIII, fol. 6v

Noms de jueus

Muxí Benayms (?): 20-IX, fol. 9

Noms d'esclaus

Mafumet, catiu d'en A. Vert: 25-VII, fol. 2; 4-IX, fol. 8; 20-IX, fol. 9v

Boyví, catiu d'en Guillem Sa Font: 5-IX, fol. 9; ...X, fol. 12

La població durant els anys 1319-1320

D'aquesta època només es conserven quatre folis que contenen així i tot força noms. Com ja ho hem fet en el cas de la població de 1312, donam primerament una relació dels noms masculins «cristians», després s'inclouen els noms de dones, jueus i esclaus.

Joan Agost: 16-V-1320, fol. 3v
 Simon Albert: 1-VI-1320, fol. 4
 Joan Baró: 11-IV-1319, fol. 3
 Jacme Boràs: 7-III-1319, fol. 1
 Guillem Borel: 9-V-1319, fol. 3v
 Guillemó Borel: 11-IV-1319, fol. 3
 Fransesc Bru: 16-V-1320, fol. 3v
 Mascaró Bru: 2-IV-1319, fol. 2
 Pere Bru: 11-IV-1319, fol. 3v
 Carcases: 17-VIII-1320, fol. 4
 Martí Català: 10-IV-1319, fol. 2v; 11-IV-1319, fol. 3
 Guillem Colel: 11-IV-1319, fol. 2
 Jacme Covas: 7-III-1319, fol. 1v
 Jacme (de) Bajes: 1-VI-1320, fol. 4; 17-VII-1320, fol. 4
 Guillem de Rusiyol (sogre d'en Bernat Domingo): 2-IV-1319, fol. 2
 ...des Lor: 17-VII-1320, fol. 4v
 Arnau des Mas, sag: 7-III-1319, fol. 1v; 16-V-1320, fol. 3v; 1-VI-1320, fol. 4; 17-VII-1320, fol. 4v
 ...des Pont: 10-IV-1319, fol. 2v; 11-IV-1319, fol. 3
 Bertomeu Cavaler: 12-VIII, fol. 4v
 Bernat Clerge: 26-VIII, fol. 7; 22-IX, fol. 10
 Pere Cuc: 21-VIII, fol. 5v; 4-IX, fol. 7v; 5-IX, fol. 9; ...X, fol. 12
 P.º Cuc⁴: 19-VII, fol. 1
 Fransesc Cunil: 4-IX, fol. 7v
 Bernat de Bajes: 21-VIII, fol. 6; 5-IX, fol. 8v
 Jacme de Bajes: 5-IX, fol. 8v
 Pere (de) Bosexax (?): 21-VIII, fol. 5v
 Bernat de Cardona: 5-IX, fol. 8v; ...X, fol. 12v
 Guillem de Castelnuou: 5-IX, fol. 8v
 Guillem de Crexel: 22-IX, fol. 11v; 26-IX, fol. 11v
 Simon de Fexes (?): 21-VIII, fol. 6; 25-VIII, fol. 6v
 Pere de Garigas: 25-VII, fol. 2; 20-VIII, fol. 5v
 Ramon de Mayoies: 4-IX, fol. 8
 Pere de Quart: 22-IX, fol. 11
 Ramon de Rupjà: 8-VIII, fol. 3v; 19-VIII, fol. 5v; 22-IX, fol. 10
 Berenguer des Col: 20-IX, fol. 9v; 19-IX, fol. 9v
 Bernat de Sent Feliu: 21-VIII, fol. 5v
 Jacme de Senta Locaya: 3-VIII, fol. 2; 3-VIII, fol. 3; 22-IX, fol. 10
 Berenguer des Lor: 24-VII, fol. 1v; 4-IX, fol. 7v

Arnau des Mas, sag: 3-VIII, fol. 2v; 8-VIII, fol. 3v; 12-VIII, fol. 4v; 26-VIII, fol. 7; 26-IX, fol. 11v; ...X, fol. 12v
 Guillem de Mas: 18-VIII, fol. 5
 Bonastre de Solanes: 3-VIII, fol. 2v
 Arnau de Pou: 8-VIII, fol. 3v; 26-VIII, fol. 7; 4-IX, fol. 7
 Fransesc des Pug: 3-VIII, fol. 2v
 Nicolau des Pug: 4-IX, fol. 8v
 Pere des Pug: 3-VIII, fol. 3; 0-IX, fol. 8v
 Pere de Tona: 9-VIII, fol. 4
 Ramon de Toreyes: 25-VII, fol. 2; 3-VIII, fol. 2
 F (?) Deulosal: 22-IX, fol. 11
 Pere de Ventayó: 26-VIII, fol. 7; 4-IX, fol. 7
 Ramon de Vilanova: 9-VIII, fol. 4
 Pere Doménec: 12-VIII, fol. 4v; 18-VIII, fol. 5; 26-IX, fol. 11v
 Jacme d'Oulesa: 22-IX, fol. 10; ...X, fol. 12
 Jacme Durins (Durius?): 26-VIII, fol. 7
 Bertumeu Escanela: 25-VII, fol. 2; 3-VIII, fol. 3; 5-IX, fol. 8v; 20-X, fol. 9
 Guillem Espaya: 19-VII, fol. 1
 Miquel Estelela: 21-VIII, fol. 5v
 Arnau Gual: 3-VIII, fol. 2; 22-IX, fol. 26-IX, fol. 11v
 Miquel Gerar: 9-VIII, fol. 4
 Guillem Gilmon: 25-VII, fol. 2; 20-VIII, fol. 5v
 Masià Guàrdia: 12-VIII, fol. 4v; 21-VIII, fol. 6; 25-VIII, fol. 6v; 4-IX, fol. 8
 Berenguer Guayalons: 19-VII, fol. 1v
 Bernat Guayalons: 19-VII, fol. 7
 P.^o Halomar: 12-VIII, fol. 4v
 Pere Holiver: 18-VIII, fol. 4v; 21-VIII, fol. 6
 Berenguer Huguet: 12-VIII, fol. 4v; 21-VIII, fol. 6; 21-VIII, fol. 6; 25-VIII fol. 6v
 Fransesc Joan: 3-VIII, fol. 3v; 9-VIII, fol. 4
 A. des Pou: (?), fol. 1
 Pere de Tona: 7-III-1319, fol. 1v
 Pere Doménec: 16-V-1320, fol. 3v
 Pere Domingo: 2-VI-1319, fol. 2v
 Bernat Domingo: 2-IV-1319, fol. 2; 11-IV-1319, fol. 3v
 Bernat Garer: (1319 ?), fol. 1
 Bertumeu Garer: (1319 ?), fol. 1
 Bernat Joan: 17-VII-1320, fol. 4v
 ...Mayoles: 7-III-1319, fol. 1v
 Bernat Mirayes: 7-III-1319, fol. 1
 Berenguer Pol: 7-III-1319, fol. 1v; 16-V-1320, fol. 3v; 17-VII-1320, fol. 4
 Bernat Radulf, prevere: 10-IV-1319, fol. 2v; 11-IV-1319, fol. 3
 P.^o Ripol: 16-V-1320, fol. 3v
 Bernat Romayà: (1319 ?), fol. 1
 Nadal Roseyó: (1319 ?), fol. 1

Fransesc Rubert: (1319 ?), fol. 1
 Pere Rubí: (1319 ?), fol. 1
 Jacme Rupia: 2-IV-1319, fol. 2v
 Antoni Ruvira: 7-III-1319, fol. 2; 11-IX-1319, fol. 2
 Bernat Sanglada: 10-IX-1319, fol. 2v; 11-IV-1319, fol. 3
 Bernat Sa Ruvira: 1-VI-1320, fol. 4
 Pons Ses Cases, batle: 27-II-1319, fol. 1
 Berenguer Solivera: 27-II-1319, fol. 1
 Arnau Suyer: 11-IV-1319, fol. 3
 Jacme Torens: 10-IV-1319, fol. 2v
 Bertumeu Vergili: 16-V-1320, fol. 3v
 Pere Vilar: 1-VI-1320, fol. 4
 Pere Viget: 1-VI-1320, fol. 4
 Bertumeu Violes: 10-IV-1319, fol. 2v

Noms de dones

Francesca (muller d'en A. des...): 27-II-1319, fol. 1
 Maria (muller d'en Guillem Borel): 11-IV-1319, fol. 3v
 Simona (muller d'en Pere Bru): 11-IV-1319, fol. 3v

Noms de jueus

Maymó ben Jacop: 9-V-1319, fol. 3v; 1-VI-1320, fol. 4
 Sayit ben Isac: I-VI-1320, fol. 4

Noms de «catius»

En aquest fragment de 1319-1320 no en surt cap.

NOTES

1. A. SANTAMARIA fa un petit estudi general de la població mallorquina durante el segle XV a la seva obra: *El Reino de Mallorca en la primera mitad del siglo XV*. «IV Congreso de Historia de la Corona de Aragón» (Palma de Mallorca 1955), p. 120-137.

Bover i Mossèn Lliteras d'Artà han tractat també de la població; el primer estudia la població mallorquina del Repartiment, i el segon dóna una relació dels artanenes del segle XIII en el seu treball *Artà en el siglo XIII. Estudio y documentos* (Palma 1967).

2. La documentació de l'Arxiu Municipal comença a partir de l'any 1312 i només dels segles XIV i XV conté una trentena de volums.

3. La documentació és extreta del Libre de Provisions més atic de l'Arxiu de l'Ajuntament, que consta d'uns fragments dels anys següents: 1312, 1319-1320, 1326, 1332-1333, 1336 i 1395 a 1398.

4. La forma P^o és un diminutiu de Pere: Però o Peretó?

5. Llegiu *difunt*.

rosa dels VENTS

D'EIVISSA

LES CARRETERES ESTATALS

En 1845, el Governador —«Jefe Político» es deia llavors— de la província de Balears, al preàmbul de la relació d'una visita realitzada per ordre superior a Eivissa i Formentera, diu que aquestes illes són una part molt interessant de la província i la menys coneguda, no sols pel Govern, sinó fins i tot per les autoritats que resideixen a la capital provincial. «Unes illes tan desateses han de presentar per força un notable endarreriment», es queixa. Malgrat que «tot hi està en la infantesa», observa que «el país, generalment parlant, és fèrtil i el seu aspecte summament agradable». Després vénen els detalls de cada un dels municipis, i, pel que fa als camins, la situació és sempre semblant: «Es troben en un estat dolentíssim» (terme municipal d'Eivissa); la majoria es troben en el més alt grau de deixadesa» (Santa Eulàlia); «els camins, en pèssim estat, es pot dir que en certs punts són els pitjors de l'illa, per l'escabrositat del terreny» (Sant Joan); «camins en un estat fatal, tot i que hi ha un tros molt bo» dins una de les parròquies (Sant Antoni); «si bé es troben en estat poc satisfactori, són amb tot els millors de l'illa» (Sant Josep).

El coneixement d'Eivissa per part de les autoritats provincials no fou més endavant gaire més gran, segons una notícia que recull Macabich a la seva **Historia de Ibiza**: «No és molt comú que les autoritats superiors de la província es dignin visitar la ciutat i l'illa d'Eivissa. En un període de trenta anys, sols tres governadors civils

han petjat aquest sol». Els rars esdeveniments duen les dates de 1884, 1891 i 1899 (l'any de la notícia, aquest darrer). Tanmateix, durant aquells últims trenta anys del segle l'Estat espanyol començà la construcció de carreteres a Eivissa. Les que van de la capital a Sant Antoni i a Sant Joan són d'aquell temps. El 1885, un diputat per Eivissa ja demana la inclusió al pla estatal de carreteres de la de Sant Josep: fins al 1899 no es publica la subasta. Les altres dues carreteres s'inclouen al pla de l'Estat per la llei de 1887. D'aquestes carreteres, la de Sant Miquel a Sant Carles passant per Santa Gertrudis i Santa Eulàlia s'arribà a fer, més tard o més d'hora; ara, la de Sant Josep a Portinatx per Sant Antoni, Santa Agnès, Sant Mateu, Sant Miquel i Sant Joan és encara avui, quasi en la seva totalitat, un projecte. Es l'anomenada carretera de circumval·lació, que segueix de més o menys prop la costa illenca de l'oest i del nord; encara se'n parla com d'una vella i sempre actual aspiració.

Al temps de la guerra del 1936 hi havia, sortint de la ciutat d'Eivissa, les següents carreteres estatals: la de Sant Josep, amb un ramal a Sant Jordi i les Salines; la de Sant Antoni, passant per Sant Rafel; i la de Sant Joan, amb un ramal a Santa Gertrudis i Sant Miquel i un altre a Santa Eulàlia i Sant Carles. També hi havia la de Sant Josep a Sant Antoni (una secció de la de circumval·lació, amb una curta prolongació cap a Santa Agnès) i s'havia començat

la de Sant Joan a Sant Vicent. Es tracta d'un sistema radial, amb el centre a Vila, amb l'afegit de la carretera de Sant Josep a Sant Antoni. A part d'aquestes carreteres hi havia les de caràcter provincial.

Són poques, evidentment. Però Obres Públiques de Balears —o el Ministeri corresponent— deuen haver considerat que ja n'hi havia prou, perquè en tants d'anys —una trentena— pràcticament no ha canviat la situació. Bé. sí. Quan fou una realitat l'aeroport, s'hagué d'unir amb la xarxa de comunicacions, i foren construïts els quatre quilòmetres de carretera —els únics projectats de bell nou— que l'enllacen amb Sant Jordi. La carretera de Sant Joan a Sant Vicent, suspeses les obres durant anys i anys, a la fi es va acabar. I això es tot, perquè la carretera de Sant Joan a Portinatx ja existia i sols va passar de la província a l'Estat. Els únics canvis dignes de consideració que hi ha hagut són l'asfaltat (més aviat prim), alguns eixamplaments (no modificacions del vell traçat) i l'enorme augment de tràfic que les nostres vies han d'aguantar. Si dividim la història de les carreteres estatals d'Eivissa en tres períodes de trenta anys (o trenta i algun), veim que el darrer d'aquests períodes, el que vivim, ha estat de molt el més negatiu —precisament quan les nostres necessitats han crescut d'una manera extraordinària—.

Hi ha més, encara. La densitat de circulació de les carreteres eivissenques es deu avui, sobretot, al turisme. Ja no és de l'agricultura, sinó del turisme, que viu

principalment l'illa. I la indústria turística radica o es mou gairebé tota a les costes. Aquelles carreteres on abans es veien les lentes corrues dels carros pagesos, poques vegades arribaven al perdut i sovint àrid litoral. Són les mateixes carreteres que avui utilitza el turisme.

La inadaptació —no sols l'escassetat— és evident. No ha existit la preocupació d'adequar a les exigències actuals les carreteres agrícoles de l'Eivissa de fa trenta anys. Sant Josep, Sant Miquel, Sant Carles, queden lluny de les cales i platges. Els pobles eivissencs quasi no existeixen com a nucli, són un ample escampall de masies. Les carreteres arribaven —arriben— a l'aïllada església, sense acabar de travessar la parròquia. Només les viles de Sant Antoni i Santa Eulàlia estan vora el mar. Aquest també és aconseguit per la carretera de les Salines i, des de Sant Joan, per les que van a Portinatx i a la cala de Sant Vicent. Sortint de la ciutat, només es pot arribar per carretera (s'entén de l'Estat) a aquests cinc punts dels 170 quilòmetres de costa eivissenca.

Es podria pensar que en una illa —amb un turisme intens, de més a més— sempre hi haurà algun tros de carretera que ressegueixi el litoral. Si això succeeix en comptadíssims i breus fragments,

ací, és per pura casualitat. A Eivissa no hi ha cap carretera turística, cap marrada per a assolir un lloc de bella vista, cap prolongació que enllaci un seguit de cales, que busqui tan sols una platja. Un dels pocs i curts indrets on va convenir per raons tècniques que una carretera vorejàs el mar, fou el costat oest del port d'Eivissa, al qual ja ens hem referit en cròniques anteriors. Entre aquests set hectòmetres del començ de la carretera de Sant Joan i la vista de la ciutat i de la badia només s'interposaven, animant encara l'espectacle, una pintoresca drassana i les instal·lacions del Club Nàutic. Doncs bé; fins això ha de desaparèixer, segons les últimes informacions que ens arriben. Tota aquesta vora era la més indicada, en venir l'hora de modificar-la, per a passeigs i jardins, per a iots i petites embarcacions, per a respirall de la ciutat; però sembla que àdhuc la part dedicada al Club Nàutic s'ha d'escurçar i que han estat projectats alguns edificis, entre ells algun d'oficial, entre la carretera i el mar. No és que creguem que aquests edificis no s'hagin de fer, és que l'elecció del lloc ens sembla un greu atemptat a l'harmonia del port. Unes construccions en terrenys guanyats a l'escassa badia, enllà de totes les línies d'edificació, forçosament han de rompre les proporcions i

ocultar les perspectives del sempre lloat espectacle de l'antiga ciutat mostrant-se damunt les aigües. Allò que més temíem és allò que s'ha hagut de projectar, i fins sentim el temor que aquesta vegada no mancaran els diners per a l'execució...

Ens hem desviat un poc del tema per recaure en el del port, sempre viu. Hem cregut, però, que teníem el deure de manifestar la nostra protesta. Tornant a les carreteres, algú dirà, potser, que les que estan a càrrec de l'Estat no han de descendir als limitats objectius que hem apuntat, la seva finalitat essent més vasta i general. Tal vegada en una illa petita no cabran d'ara endavant aquestes obres més importants. Ho podrien fer pensar no sols les mínimes realitzacions del darrer període, sinó també el fet de no tenir notícia de cap pla en aquest sentit, respecte al futur d'Eivissa. Però estam tan mal informats! Si ens diuen d'algun projecte, n'estarem molt contents i rectificarem tot d'una. La contribució al presupost, sols donarà per a les reparacions i els petits arranjaments? Continuaran passant els anys i només la pobra hisenda provincial i municipal correrà amb les despeses de l'extensió de les nostres carreteres?

M. VILLANGÓMEZ LLOBET

Electrofil

AISLANTS - CONDUCTORS - TERMOELECTRICITAT

Bartomeu Ferrà, 4 - Telèfon 21 42 55 - PALMA DE MALLORCA

DE MALLORCA

NOTICIARI CULTURAL

● Dues revistes del Principat arriben normalment a la nostra llar: SERRA D'OR i ORIFLAMA.

SERRA D'OR és la gran revista de Montserrat, que ha assolit en els 10 anys de la seva nova etapa, una altura social i intel·lectual realment magnífiques. Les seves seccions i subseccions de la més diversa índole, les seves col·laboracions per prestigioses firmes, les seves cròniques de tots els indrets, tot plegat fa de SERRA D'OR una revista que ens compensa del buit immens d'una altra premsa periòdica que inexplicablement encara no tenim en la nostra llengua.

ORIFLAMA és una revista més del carrer, juvenil i plena d'ímpetu, atenta als problemes socials. En el darrer número hi llegim una crònica de les illes Balears, que sota el títol **Juventut i Insularisme**, signa el jove poeta i escriptor Damia Ferrà i Ponç. En aquesta crònica i amb un estil valent al qual no estam encara acostumats, hi parla del problema de la nostra cultura, dient: «El divorci existent entre **poble real** i **cultura ideal** s'és convertit en una oposició entre **cultura jove** i **cultura formal**». Parla també de «l'alienació que cau sobre el nostre jovent en rebre un ensenyament desenfocat i irreal» i convida a tots els que s'interessen de debò per aquesta autèntica cultura, a restar units: «El primer que cal que fem els illencs és restar units. Les velles i caduques **capelletes** que monopolitzaven la cultura nostrada semblen haver donat pas als **grupets** ideològics. Una cultura no és una ideologia i no crec que en nom d'aquestes darreres es pugui atacar la primera i contribuir a en-sorrar-la». Tot fent una referència

a la nostra revista LLUC, invita a superar les susceptibilitats, i afegeix: «Encara que al costat hi tinguem el més discrepant, en el terreny ideològic, dels col·laboradors en la tasca comuna. Es un pla per una joventut».

SERRA D'OR i ORIFLAMA —ho repetim— són dues revistes que sempre són benvingudes a la nostra llar.

● Des d'un altra angle ben distint LA ESTAFETA LITERARIA, de Madrid, ha dedicat un número extraordinari a la literatura de les nostres Illes. Amb equívocs greus, puix, més que presentar unes Illes que viuen i escriuen la seva literatura, sembla presentar-nos com amb esperit de sucursalisme, amb tot el que ací es realitza de nostre i no tan nostre. Hi ha, amb tot, diversos treballs prou clars i ben interessants, de Francesc de B. Moll i Josep Maria Llopart. També una història de la premsa balear per José Altabella, escrita un poc precipitadament, i un índex d'escriptors balears, per Lluís Alemany, extensíssim, i, com ell mateix manifesta, ni exhaustiu ni crític. Un índex ben apreciable com a obra començada, però que caldria refer i dur a terme amb més minucios detall, i sense les enormes errades d'impremta que el desfiguren.

● La Fundació Mn. Cosme Bauçà, de Felanitx, ha editat un interessant **Almanac per a l'any 1970**, tot ell redactat en la nostra llengua. Du col·laboracions molt interessants de Jaume Vidal Alcover,

Miquel Pons, Gabriel Llopart, Joan d'Algorfea, i Francesc Moll Marquès. Es un Almanac simpàtic, fet amb modèstia però amb molt bon gust; un calendari que pot arribar al poble per al qual s'ha escrit.

● L'Editorial Moll ha publicat dos llibres de teatre: **Joc de tres**, d'Alexandre Ballester (Bibl. Raixa), i **Una tragèdia i una farsa**, de Llorenç Moyà Gilabert (Bib. Les Illes d'or). Dos bells esdeveniments de la nostra bibliografia.

● També, sota els auspicis de l'Obra Cultural Balear, s'ha publicat per la Comissió Diocesana de Litúrgia l'**Orde de la Missa: Llibre dels feels**. Un llibret de butxaca, de 32 pàgines, pulcrament imprès a dues tintes, destinat a fer molt de bé entre el públic de les nostres Illes, tant per la seva finalitat religiosa, com per la seva repercusió en l'àmbit lingüístic. No podem oblidar que sense una autèntica formació del nostre poble tampoc no podrem tenir mai una autèntica Església de Déu.

● El poeta Llorenç Vidal, director i animador dels quaderns literaris PONENT, ha obtingut el grau de Doctor en Pedagogia a l'Institut de Pedagogia Comparada de la Facultat de Filosofia i Lletres de Barcelona. La seva tesi, que merescué la qualificació màxima d'Excel·lent «cum laude», versa sobre el tema **Fundamentació d'una Pedagogia de la No-violència i la Pau**. La nostra millor enhorabona.

- Don Guillem Rosselló i Bordoy seguí el seu Curs de Prehistòria mallorquina amb dues conferències més que tingueren lloc el 18 i el 20 de novembre passat. Hi tractà de l'època pre-romana i de la romanització de la nostra Illa.

- Guillem Fullana i Hada d'Efak, poeta mallorquí, ha estat enguany llorejat amb el Premi «Carles Riba» a Barcelona amb motiu de la concessió dels Premis de Santa Llúcia. El seu llibre guardonat es titula **La madona i l'arbre**, i formaven el Jurat uns elements de tant de prestigi com són Clementina Arderiu (president honorari), Albert Manent, Blai Bonet, Francesc Vallverdú, Jordi Sarsanedas, i Josep Pedreira.

- Guillem Colom, que aquest any 1970 complirà els seus 80 anys, acaba de publicar, en edició d'homenatge pels «Llibres d'Or» de Barcelona, el seu recull antològic **Primavera d'hivern**, amb un estudi de 26 pàgines sota el títol **La poesia de Guillem Colom**, per Octavi Saltor. Il·lustren l'edició una sèrie de làmines fora de text, amb gravats de l'autor a diferents edats de la seva vida, i de les seves cases i masies on ha escrit els principals poemes del seu opus literari.

Aquest homenatge es fa constar amb motiu de les seves noccs d'or amb la poesia, i per tal de celebrar-ho li fou ofert a Barcelona un sopar d'honor amb participació de molts d'elements de la vida intel·lectual barcelonina, entre els quals cal destacar la presència de Ramon Aramon i Serra, Roser Matheu, Josep M. Rovira Artigues, Domènec Juncadella, Manuel Bertran i Oriola, Octavi Saltor, Josep Miracle, Miquel Saperas, Leandre Amigó, Joan Arús, Felip Graugés, Esteve Albert, i moltíssims altres. La revista LLUC s'uneix a aquesta efemèrides gloriosa de l'alt poeta mallorquí, i el felicita entranyablement.

DE VALENCIA

CRONICA CULTURAL

Ha seguit, i ha acabat, el cicle de conferències sobre en Joanot Martorell, a l'«Ateneu Mercantil». Després de les esmentades, hi ha hagut la d'En Joan Reglà, catedràtic de la nostra Universitat i que fa pocs mesos publicà un llibre fonamental a «Raixa», **Introducció a la Història de la Corona d'Aragó**. El tema del seu parlament fou la València del temps de Joanot Martorell, i, donant mostra dels seus profunds coneixements històrics, feu un estudi de la situació general a Europa, per a seguir el de la Península, el de la Corona d'Aragó i el del regne de València. Així s'obtingué una visió clara del temps en què visqué el nostre autor.

Seguí la conferència d'En Joan Fuster, sobre **Lectura i lectors de Tirant lo Blanc**, atraient amb el seu nom un nombrosíssim públic. Parlà de la trajectòria del llibre, ja desconegut a la mateixa València a la segona meitat del segle XVI, mentre, més o manco clandestinament, s'estenia per Europa, i inclús fou llegit per la tsarina Caterina II. Malgrat tot, tothom coneix la cita que en fa Cervantes al **Quixot**. Fins al temps d'En Maians no sorgeix a València un interès pel llibre, i el mallorquí Marian Aguiló el publica el 1904 per primera vegada en el temps moderns. De llavors ençà ja ha estat més conegut.

Cloué aquest cicle la conferència d'En Martí de Riquer. Profund coneixedor del **Tirant**, el seu parlament se desenrotllà en to de xerrada, parlant fonamentalment

de les armes migevals, les armes del **Tirant**, amb tots els instruments de guerra que hi surten. Del **Tirant**, En Martí de Riquer podia parlar contínuament, i així s'esdevingué, fins que el temps l'obligà a acabar.

Estava programada una altra conferència, sobre l'element mariner en el **Tirant**, per l'almirall Guillem Tato, però per malaltia d'ell s'hagué de suprimir.

A part d'això, poques novetats ofereix la vida cultural valenciana en la nostra llengua. El mateix «Ateneu» ha organitzat una representació teatral, amb l'obra de Rafael Villa que ha obtingut el darrer premi «Joan Senén», **La pluja mor a les teulades**. Així un pot veure una mica de teatre en la nostra llengua, quan tot l'altre és prou migrat.

També podria parlar d'exposicions, defecte favorit de València, si bé podem trobar més d'una mostra prou més que acceptable. Els concerts igualment potser caben fora de la nostra intenció, però de vegades es poden escoltar bon conjunts, com l'Orquestra de Cambra de Magúncia.

I el panorama cultural de València es podria tancar amb un sens fi de conferències fetes en castellà. El Centre Estudiantil i Mercantil ha organitzat un cicle sobre la intervenció de l'Església en la Història de València: se tenen notícies que n'hi haurà en la nostra llengua. Fins ara han parlat En Joan Reglà, En Lluís García Ballester i José M.ª López Piñero.

El Torrer

DE BARCELONA

El nou pla de Filosofia i Lletres

La Facultat de Filosofia i Lletres de Barcelona ha estrenat pla nou d'estudis que representa (malgrat la imperfecció global de l'estructura de l'ensenyança a Espanya) una millora indiscutible si ho comparem amb el programa encara vigent l'any passat. Una millora, per altra part, que fa ressaltar més les incongruències del nostre sistema del batxillerat elemental i superior.

El nou pla consisteix en treure dels dos cursos comuns una sèrie d'assignatures que fins ara havien estat obligatòries, i sense les quals l'universitari no podia passar als cursos d'especialitats. En comptes de dotze assignatures obligatòries i fixes, n'han quedat ara cinc, i cinc més a triar segons els estudis d'especialització que vulgui fer l'alumne, a estudiar en dos anys. Les obligatòries són: Introducció a la Filosofia, Teoria i pràctica de la llengua espanyola, Història moderna i contemporània d'Espanya, Geografia d'Espanya, i un idioma.

El concepte d'idioma és el més ampli i dins ell tant hi entra l'estudi del llatí i grec, com qualsevol idioma modern, des de l'anglès al català.

Aleshores, es nota la incongruència de la divisió, en el batxillerat, en lletres i ciències, ja que, de fet, l'estudi del llatí i grec, a cinquè i a sisè, no respon a una necessitat primària per al futur universitari. El mateix caldria dir mirant el batxillerat, no com una preparació per a la Universitat, sinó com ensenyament obligatori a tot individu de la societat.

Es clar que l'engranatge no és tan simple, i els interessos per mantenir aquesta situació són forts. Es una mena de llei d'oferta i demanda: alumnes de batxillerat que estudien llatí i grec, necessiten professors que ensenyin llatí i grec i, per tant, la Universitat cal que els «produesqui»...

El nou pla ha obert moltes possibilitats a tots aquells que, condicionats per l'elecció —als catorze anys!—, entre estudiar lletres o ciències, es veïen amb una manca de preparació (per mor del llatí i grec, cal remarcar-ho) per començar uns cursos cap als quals es sentien més atrets.

L'afluència d'estudiants a Filosofia i Lletres ha estat aquest any grossíssima. No tenim xifres concretes, però podem calcular un augment d'un vint per cent sobre el número d'alumnes del curs passat (4.127). Sense cap dubte la Facultat de F. i Ll. és la que té més concurrència de Barcelona,

i hom se demana quina sortida pot tenir un nombre tan alt de llicenciats. Vertaderament es pot esser pessimista. Però si pensam amb una radical i nova estructuració de l'ensenyança, veim que, precisament, un dels problemes greus que tenim al nostre país és el de la falta d'escoles i de personal per guiar-les. Manquen professors autèntics per tot arreu; el que sobren són llicenciats sense interès ni capacitat pedagògica. Basta veure que, fins fa ben poc, l'especialització de Pedagogia era de les menys concorregudes i tenguda com «inferior» a les altres.

El català a la Universitat

Fins al curs anterior, el català sols s'estudiava en el quart curs de carrera, i només era obligatori dins Filologia Romànica, en la secció d'Hispaniques. Amb el nou pla —degut a la necessària elecció d'un idioma— l'estudi del català ha esdevingut, sinó obligatori, sí majoritari en els dos primers cursos. Prop de mil universitaris han començat l'aprenentatge del seu propi idioma. Encara que això pugui esser encoratjador, mostra una altra incongruència del nostre sistema d'estudis: d'aquests mil —segons unes proves que es feren els primers dies de classe— sols hi ha un tant per cent molt baix que té coneixements bàsics de la seva llengua. I això a nivell universitari; és a dir, estudiants fills d'un extracte molt concret de la nostra societat. No sé si aquest «analfabetisme» passa a altres llocs del món... Amb aquestes circumstàncies, aquest curs de català, enguany iniciat, té les característiques d'un ingrés de batxillerat: ortografia, vocabulari, lectura, conjugació dels verbs, etc.

El català no és obligatori, doncs, a la Universitat, però sí que caldria que ho fos a l'ensenyança primària i secundària. No importa aduïr ara raons pedagògiques, perquè són conegudes per tothom que s'hagi interessat en aquest tema. El que voldriem és que aquests cursos de català, que ens «permeten» a les nostres escoles, en grups reduïts i en temps fora de l'horari normal, poguessin formar part, amb un dret que és ben seu, dins el programa obligatori de l'ensenyança.

F. P. B.

MÓN DEL DISC • LA CANÇÓ

NOVETATS

OVIDI MONTLLOR. **Gola seca** (Ovidi Montllor), **La fàbrica Paulac** (J. M. Carandell), **Cançó d'amor** (O. M.) i **Història d'un amic** (O. M.). Discophon «Inici» 27.554.

DANSES DE CATALUNYA. **El Ball de Cercolets**, **La Bolanguera**, **La Tiroitaina** i **Les Danses de Vilanova**. Direcció musical: Manuel Oltra. Text explicatiu: Anton Font. «Discos Als 4 Vents». Col.lecció Didó C.D. 45-.

MADDOX/2. OSSIE LAYNE SHOW. Música «soul» gravada en directe al «Maddox». Edigsa C.M. 241 LS. MADDOX/2. OSSIE LAINE SHOW. Dues cançons del LP més amunt ressenyat. Edigsa C.M. 249 sg.

LLUIS LLACH produït per Joan Molas. **Irene** (Lluís Llach), **Despertar** (Ll. Ll.), **Res no ha acabat** (Ll. Ll.) i **Temps i temps** (Ll. Ll. i Josep M. Andreu. Movieplay SBP 10.136.

SANTIAGO AUSO. LA MARE. **Mater Admirabilis** (S. Ausó) i **Mater Infidelis** (S. Ausó). Movieplay SN-20.231.

FALTERBO-3. **Ai, adéu cara bonica** (popular catalana), **Maria Soliña** (Celso Emilio Ferreiro/Falsterbo-3), **Deixa la por**, (P. Yarrow-P. Stookey) i **Dalt del vell smoky** (popular americana). «Discos Als 4 Vents» A4V 18.

JOAN BAEZ. DAVID'S ALBÙM. LP amb deu cançons interpretades per Joan Baez amb arranjaments molt brillants. Una gravació extraordinària. HISPAVOX XVA (S) 471-14.

MARIA JESUS. **Cançó d'enyorança** (Maria Jesús) i **Benaurances** (M. J.). «Discos Als 4 Vents» A4V. 13 S.

MAQUINA. **Terres de perfecció** (J. Batiste-E. Herrera) i **Anem a pren-**

dre cervesa (E. Herrera). «Discos Als 4 Vents». Diàbolo D.B. 1 E. JAUME ARNELLA. A 4 Vents-16 S. **Les rondes del vi** i **La timba de les cartes**.

FALTERBO 3. Barlovento 103 S. **Monólogo del viejo trabajador** i **Si, rudo...**

GUILLERMINA MOTTA. **Visca l'amor!** Concèntric 6.081-UC. **Cançó del pobre marit**, **Cançó del desig**, **Mester d'amor** i **Canticel**. ISIDOR. Edigsa CM 240. **No m'esborreu el cap**, **Poeta**, **Voldria fer una cançó** i **Ratolinet**.

LLUIS LLACH. Concèntric 45.712-A. **Damunt d'una terra** i **Nit de somni**.

NURIA FELIU CANTA SALVADOR ESPRIU. Hispavox sèrie Estel HH 17-18. **Des del fons del mar**, **Nua sequedat de la terra**, **A la veu de la pluja** i **Vent de mar**.

DOLORS LAFFITTE. Concèntric 6080-UC. **Què n'havem fet, bona gent?**, **Una parella als afores**, **Feliç aquell que mor d'amor** i **Els petits cafès**.

PAU I JORDI. Concèntric 45713-A. **El Rei de Xauxa** i **El bon caçador**. LA TRINCA. Edigsa CM 238 S. **La Trinca** i **Quin nas!**

XAVIER LETE. Herri Gogoa-Edigsa HG-7. **Maiteaz galdezka**, **Seaska kanta**, **Giza aberea** i **Urrillaren 28 egun**.

LURDES IRIONDO. AUR KANTAK. Herri Gogoa-Edigsa HG-6. **Mox mox**, **Eragiozu**, **Bat txardina**, **Dulun-dulun zozoak eperrak**, **Atxia motxia**, **Nora zoazte**, **Sarian zun zun** i **Kukubiku-don kandel**.

MARIA PILAR. Edigsa CM 233. **El pallasso**, **Per a uns amics**, **Renéixer** i **Se'n van, se'n van**.

ANTON CARRERA DIU ELS SEUS POEMES. Concèntric 45.711-A. **Vosaltres**, **Som naufrags**, **Deixa que la carn...**, **Demà seràs lliure de la por**, **Sentiràs inquietud**, **Tenia, abans de néixer...**, **Somreies al món**, **No és inútil**, **Pel camí cendrós de les oliveres** i **Conec homes com aranyes**.

BENITO LERTXUNDI. Cinsa-Edigsa Cin 143. **Gure bide galduak**, **Bihar itxaropen** i **Gazte sentimental**. JULIAN LEKUONA. Herri Gogoa-Edigsa HG-3. **Errege baltaxarren balada**, **Alelulia** i **Txokeko autotan**.

BENITO LERTXUNDI. Cinsa-Edigsa Cin 142. **Egia**, **Egun sentia**, **Zenbat gera** i **Loretxo**.

BENITO LERTXUNDI. Herri Gogoa-Edigsa HG-4. **Sujet eder bat**, **Dugun edan**, **Ama ezkondu** i **Ardoa ta gizona**.

BENITO LERTXUNDI. Herri Gogoa-Edigsa HG-5. **Irripar bat**, **Jabetasuna** i **Itzak dira itzak**.

MARIA E XAVIER. Edigsa/Galaxia EGCM-6 SG. **Brilla raio da ourora** i **O borracho**.

XAVIER. Edigsa/Xistral Xis-6. **Longa noite de pedra**, **Romance incompleto**, **Monologo do vello treballador** i **Maria Soliña**.

GUILLERMO. Edigsa/Galaxia EG CM-5. **A velliña**, **A vos, hirmans**, **¡Quen tivera vinte anos!** i **Vento de inxusticia**.

XOAN RUBIA. Edigsa/Xistral Xis-7. **Canción de berce a morte de F. García Lorca**, **Meu amor**, **A emigración** i **O can ten frio**.

VICENTE. Edigsa/Xistral Xis-5. **Os corpos**, **A cea**, **Poema triste** i **Agora**.

J. M.

A LA CIUTAT DELS LLIBRES

Roger Mucchielli:
**INTRODUCCIÓN A LA
PSICOLOGIA ESTRUCTURAL**
Colección Argumentos, 6
Ed. Anagrama. Barcelona, 1969

«Unes nocions fins no fa gaire clàssiques en psicologia, com és ara **Pulsió, Instint, Tendència, Motivació**, o més encara **Inconscient** concebut com el lloc de «forces» reprimides... avui ja se troben superades. Ja no ens basten per explicar l'experiència. S'imposa, altrament, la noció d'**Estructura**, en una accepció nova, que abasta el camp psicològic després d'haver fet possible la renovació de la lingüística general i de l'antropologia cultural».

Amb mots com aquests i d'altres, l'autor d'aquesta obra ens convida a l'estudi d'una ciència que cada dia ens guarda noves sorpreses i millors descobriments.

Roger Mucchielli compleix enguany els seus seixanta anys, és doctor en Medicina i en Lletres, i professa Psicologia a la Facultat de Lletres i Ciències Humanes de Niça. Autor de nombrosos llibres, figura també com a fundador de l'«Association pour la Recherche Appliquée en Sciences Humaines».

Lévi-Strauss ha fornit a Mucchielli la seva contextura, més aquest llibre és alhora una bona ocasió d'introduir-nos en l'obra d'aquell.

M. G.

Floyd B. Barbour:
**LA REVUELTA DEL PODER
NEGRO:**
Colección Documentos, 3
Ed. Anagrama. Barcelona, 1969

Floyd Barrington Barbour és un negre que va néixer i es va fer a Washington, es va graduar en estudis superiors, ha viatjat per Europa i ha professat a la Universitat de Howard. Ha escrit diverses obres de teatre, representades a Universitats i Centres distints; i resideix a Boston. Aquest llibre publicat l'any passat a

Massachussets sota el títol **The Black Power Revolt** és una àmplia col·lecció de documents de molt diferents autors sobre la idea i el fet de la negritud. «Potser —diu en la seva Introducció— estam passant, jo individualment i tots nosaltres com a poble, per un període ben necessari de purgatori. La consciència que en nosaltres està nasquent, de la nostra negritud, ens crema, igualment com aquesta capacitat que sentim d'alegrar-nos de ser això que som. Ens trobam disposats a llançar al foc tot allò que no ens ajudi a contribuir a la fecunda consciència de la nostra humanitat».

L'obra dels negres s'està construint com qui basteix un magne edifici tot confiant de veure'l coronat el dia de demà. Ells saben —Malcolm se n'adona en un seu viatge a La Meca— que «l'odi als blancs no és imprescindible per a un negre, i allò que més cal és dirigir la fúria contra un sistema i no contra un color».

Els documents aplegats ací per Barbour són densos de doctrina i esferèidament humans alhora. Tots hi guanyarem si provam de conèixer aquest viu problema que abassega uns homes d'avui, germans nostres perquè Déu està en ells especialment com en un poble que cerca la seva redempció humana.

M. G.

**REPERCUSIÓN MUNDIAL DE
LA «HUMANAE VITAE»**
Ediciones Seterbi
Sant Cugat del Vallès, 1969

Un volum que en més de 200 pàgines recull, en forma gairebé exhaustiva, tota la problemàtica suscitada entorn de la famosa encíclica; començant per l'estat de la qüestió després de la **Casti connubii**, passant pel text d'aquest darrer document papal, les declaracions de les Conferències episcopals de tots els països, i la crítica de teòlegs tan eminent com Hans Küng, Jacob David, Gustau Martelet, Francis X. Murphy, Bru Ribes, P. Hayen, Marc Oraison, Jean Daniélou, Karl Rahner, Yves Congar, i Jean Marie de Blond.

El llibre duu una extensa introducció i figura anotat per E. Pascual i Vidal. Un bon servei no solament per als estudiosos de la matèria, sinó també per a tots els creients que en aquest llibre poden treure conclusions clares i hi podran saber i entendre allò que diu i allò que no diu l'Església d'avui per la ploma del Sant Pare Pau VI.

M. G.

Jürgen Habermas:
RESPUESTAS A MARCUSE
Colección Argumentos, 7
Ed. Anagrama. Barcelona, 1969

Amb motiu del 70è aniversari de Marcuse i sota la responsabilitat de Jürgen Habermas —el gran filòsof de Frankfurt— hom volgué rendir un homenatge al gran teoritzador i escriptor. No un homenatge d'encens i de lloances, com ha estat de moda en tants climes i ambients de signe triomfalista; sinó sobre la base de respostes més aviat de signe marginal a la seva doctrina. Cap dels cridats a respondre no ho fou d'entre els seus deixebles ni adeptes; ni tampoc d'entre els seus amics ni agraits. Aquest llibre és, més aviat, un recull amb aportacions de filòsofs i sociòlegs joves, que sovint contraduen les opinions de l'il·lustre pensador. Hi ha, però, en tots ells, quelcom que deixa entreveure l'estímul suscitats pels escrits de Herbert Marcuse.

Manuel Sacristán, traductor i introductor a Espanya, d'aquest llibre —l'original es publicà l'any passat a Frankfurt sota el títol **Antworten auf Herbert Marcuse**— diu a propòsit en la seva introducció: «La qualitat d'aquesta crítica, nascuda del mateix tronc d'allò que es critica, és una bona peça d'evidència per oposar a la sobrestimació mecànica de les **ortodòxies**. Mes, en sentit oposat i complementari, la seva eficàcia la fa molt valuosa per superar també la moda sobrestimadora de la gesticulació **heterodoxa pseudoteòrica**».

M. G.

Cròniques del temps que passa

CIEN ESPAÑOLES Y DIOS

Així canta el títol del llibre d'aquest home —Gironella— que no sap escriure en català. Gironella és un home intel·ligent, però no ho podem tenir tot. En el bar me vaig topar amb alguns contertulis, que quan veren el volum, me demanaren jo què hi deia.

—Bé, jo pens que en el llibre hi ha coses sensates, coses menys sensates i coses insensates.

—Es natural, així havia d'esser...

—Hi ha molts d'«il·lustres» dins la vida espanyola que no han volgut contestar l'enquesta...

—També me sembla molt natural. Es una forma de sinceritat: no volen que s'afiquin amb la seva consciència.

—Sembla que Gironella se n'extranyi.

—Però altres han passat un gust de trobar manera pública de dir coses!...

—Sembla que ho esperassin des de feia segles.

—Quines opinions destacarfeu?

—No ho puc fer. Només he fullejat. He llegit, però, amb gust les equànimes i erudites manifestacions de Sáinz Rodríguez.

—Tothom és respectable.

—Sí.

MARGARIDES AL FEMS

—Quina joia que tenen els mallorquins, dins les mans, i no se n'adonen, ni en fan esment!

Això me deia un navarrès molt il·lustrat, que havia viscut llargs

anys a París i se trobava ara per aquestes latituds on, amb les gramàtiques d'En Moll havia après la Llengua àuria, diàfana, cantaire, exacta, de les Illes.

—Si, el mallorquí —o català de Mallorca, com vulgueu— és profundament humà, perquè amb els seus mots, les seves inflexions, les seves construccions sintàctiques pot dir, expressar, tots els sentiments, pot arribar a les enlairades especulacions, pot gravar com un medalló, la bellesa de les realitats quotidianes i casolanes, la torrentada —que reposa una estoneta de cara al cel dins l'ull d'un gorg blau— de la vida tota sencera.

—¿Qui senyoretja més aquí sobre l'autenticitat de la Llengua? Qui la poseeix?

—L'autenticitat!... la posseeixen els menestrals, els pagesos, els intel·lectuals, les velles qui filen, els pescadors, alguns mestres d'escola, etc.

—La Llengua és una ciència...

—Però una ciència infosa en els privilegiats, que a voltes són els humils, rics de la riquesa de la seva modèstia, a voltes fins de la ignorància...

—I els estufats?

—Més podríeu dir els cursis...

—Per què ho deis?

—Perquè l'altra diassa, a un poble industrial del centre de l'Illa, on fins i tot els municipals no ens volen contestar en la Llengua nostra i on totes les misses —ja ho crec!— se diuen totes en foraster i amb gran èmfasi, vaig topar...

—Amb qui topàreu?

—Amb un conegut, que per altra banda no és excepció allà, que me digué que empraven el castellà en tot perquè al cap i a la fi el

mallorquí no era més que un **dialecte** del castellà, i no era decent treure'l de la cuina...

—La ignorància és atrevida...

—Més tost inconcebible...

—Imperdonable. Tira les perles als fems...

—Tira una tradició llatina de l'Illa de dos mil anys vella...

LES ILLES

A les Illes hi ha una activitat inusual. Potser únicament Menorca no s'ha incorporat encara del tot al dinamisme imperant a Eivissa i Mallorca. On és la calma? Ha resultat un tòpic. A alguns poblets de muntanya potser sí que s'hi hagi refugiat la pau, la tranquil·litat ancestral, les hores que tenen més de seixanta minuts. Ens agrada i ens molesta trobar-nos-hi, però. La gent hi sembla embambada. Entre l'activitat que mareja, de Palma, i aquesta tranquil·litat excessiva, deu haver-hi un terme mig. Però està vist que el terme mig no és d'aquest món. Es lamentable.

D'estiu se reben els visitants estrangers, i és el punt àlgid de l'activitat, i d'hivern es prepara la vinguda dels estrangers i l'activitat demana un poc.

Qui paga els plats romputs és el camp mallorquí, la ruralia. Pel camí que anam, la meitat de finques i finquetes se tornaran ermàs. La competència turisme-pagesia, serà, com sempre —«paga, pagès»— en perjudici del camp.

A les Illes, però, tot roda vertiginosament.

M. C.

Taller Mecànic

FILLS DE JACINT SOBERATS

Venda de Motors i Bombes

Guarch

Major, 45 - Tel. 85 - SA POBLA

D'UNA MALA FOTOGRAFIA
FEIM UN BON RETRAT

FOTOGRAFIA RUL·LAN

Gral. Goded, 10
Davant la Diputació — PALMA

CERERIA BARCELO

Ciris litúrgics per a la Santa Missa i
Exposició del Santíssim

C. dels Oms, 116 — Palma de Mallorca

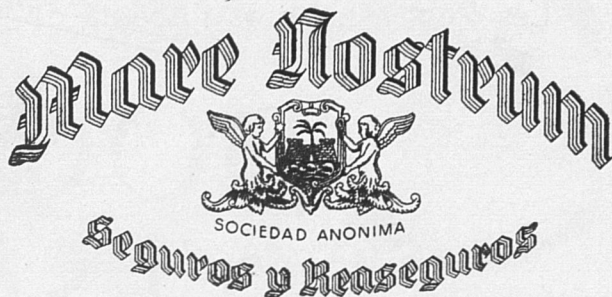
Corderia

Català i Riutort, S. L.

Llongeta, 14 — Tel. 221761 — Palma

**GALLETES QUELY
I CAN GUIXA**

NOMÉS FABRIQUEN QUALITAT

SEGUROS QUE PRACTICA

VIDA, ROBO, GANADO,
INCENDIOS, CRISTALES,
COSECHAS, PEDRISCO,
INDIVIDUAL, ENFERMEDAD,
TRANSPORTES
(Aéreos, marítimos y terrestres),
CINEMATOGRAFIA,
RESPONSABILIDAD CIVIL,
PERDIDA DE BENEFICIOS Y
COMBINADO DE INCENDIO
Y ROBO

Sucursales, Delegaciones o Agencias
en todas las poblaciones de España

Dirección General: Vía Roma, 45

Teléfono 212803 (seis líneas)

PALMA DE MALLORCA

Les Publicacions de l'Abadia de Montserrat us ofereixen

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA

QUADERNS QUINZENALS
PER A PENSAR I SENTIR
AMB L'ESGLÉSIA
DEL POSTCONCILI

Per primera vegada, tota la documentació d'interés eclesial és publicada en la nostra llengua d'una manera sistemàtica i periòdica.

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA us farà arribar amb tota seguretat i garantia les encícliques, missatges, discursos, al·locucions i homilies del Papa, les instruccions dels Organismes postconciliars, els decrets de les Congregacions romanes, i, encara, una selecció d'altres textos interessants, oficials o oficiosos, tals com pastorals de bisbes, comunicats de les conferències episcopals, conclusions de congressos, declaracions d'altres jerarquies eclesiàstiques, articles de teòlegs eminents, etc.

32 p. de text útil, 17 x 24 cm.

Subscripció anual (22 números): 275 ptes.

Subscripció semestral: 150 ptes.

(estranger: 325 i 200)

Els subscriptors rebran sense cap recàrrec els números extraordinaris.

Adreçau les vostres subscripcions a

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA - MONTSERRAT (Barcelona)

UNA REVISTA PER A SACERDOTS I LAICS
QUE NOMÉS TENEN TEMPS DE LLEGIR-NE UNA